

1881-09-21

Dons, Mads Madsen

Min barndoms by Fredericia og mine erindringer

Af Mads Madsen Dons

Oversignalsformand, landstingsmand Mads Madsen Dons, født 21. september 1881 i Sønderkov, Erritsø Sogn, død 10. februar 1963 i Fredericia, begravet på Gauerslund Kirkegård (gravsted nr. 46). Forældre: Gårdejer Niels Madsen Dons i Ladegaardskov (født 28. maj 1856 i Viuf Sogn) og hustru Else Hansen (født 20. november 1853 i Erritsø Sogn, gift 17. december 1880 ssts.). Gift 12. marts 1909 med Kirsten Marie Pedersen, født 12. maj 1886, død 23. november 1972, begravet på Gauerslund Kirkegård. Svigerforældre: Banearbejder Mathias Pedersen, født 14. april 1856, død 27. december 1930, og hustru Ane Johanne Mortensen, født 7. januar 1854, død 14. september 1939 (begge begravet på Gauerslund Kirkegård, gravsted nr. 46). En svigerinde, Kristine Helene Pedersen, født 14. november 1891, død 3. oktober 1913, er begravet samme sted.

Erindringerne er nedskrevet i 1962.

Uddrag af erindringerne er publiceret som føljeton i Fredericiabogen 2000, 2001, 2002 og 2003.

De første ni år af min barndom tilbragte jeg i Ladegaardskov i den vestligste udkant af Erritsø Sogn tæt ved slottet Damgaard. Her havde mine forældre en lille forgældet landbrugsejendom. Ned mod Lillebælt var der et lille skovparti, det var et af vort lands allerskønneste steder. Sammen med et par jævnaldrende legekammerater havde jeg her en vidunderlig tumleplads, dels i skoven og dels ved Lillebælt. Når vejret og varmegraderne tillod det, var jeg altid i adamskostume i vandet, f.eks. kan jeg ikke huske, når jeg lærte at svømme, men jeg blev det, man kalder en rigtig vandhund.

Ved en bro var der tre fiskere, der havde deres både liggende, der var også en lille pram, som jeg, da jeg var syv år, havde fået lov til at låne, når vandet var roligt; dog havde jeg forbud mod at ro længere ud end til bundgarnspælene. En dag, da jeg var ude at fiske, havde jeg fået en kæmpe rødspætte på krogen, og jeg måtte bruge alle mine kræfter for at få den op i prammen. Mange år senere, når jeg på vestkysten så fiskerne komme ind med sådanne rødspætter, tænkte jeg på min barndoms rødspætte.

Godt et par hundrede meter længere omme ved strandkanten lå der et hus, som var kammerherrens, her boede mine to legekammerater. Deres forældre var daglejere på Damgaard. Deres opgaver var at holde de store plæner og haven og alt andet i orden, og deres koner gik til hånde på slottet, malkede slottets to køer etc.

En forårssøndag var den ene daglejer ved at lægge kartofler, kammerherren kom forbi og sagde: "Hvad gør du der, Niels Jepsen?" "Jeg lægger kartofler hr. kammerherre."

“Hvad er det for en slags, du lægger?” “Den ene slags er vammebommer, og den anden er gøtterikker.” Kammerherren havde ingen idé om kartoffelnavne, og det havde Niels Jepsen heller ikke, men han havde givet dem et par navne lige grebet ud af luften. “Er det gode kartofler, så læg nogle i mit kartoffelstykke.” “Javel hr, kammerherre.”

En dag kom en af mine legekammerater med nogle jordbær fra slottets have, skønt der var strengt forbud mod at plukke. Han sagde til mig, “Prøv og smag”, og jeg, der aldrig før havde smagt havejordbær, syntes, det var noget af det herligste, jeg nogensinde havde smagt.

Mine legekammerater fortalte mig, at kammerherren måtte man ikke sige du til, han var en meget fin mand, man skulle altid huske at sige hr. kammerherre. Jeg var ligefrem bange for ham.

Når jeg på vej til skole så kalechen med tjeneren Johan på bukken, gik jeg om bag et træ eller en busk; jeg kunne jo ikke ane, at jeg en gang skulle få lov til at sidde i samme ting, hvor min stemme vejede akkurat lige så meget som kammerherrens. Men på den tid var der jo ingen på den egn, hvor jeg trådte barneskoene, der kom på siden af ham, hvad finhed angik. Titlerne gjorde jo uendelig meget. Klitinspektør, kongevalgt landstingsmand, kammerherre Trap de Thygesen hørte jo til i det selskab, som venstre skyede som pesten.

For resten var jeg ude for en tildragelse, da jeg sad i landstinget. En aften sad jeg i tingets læseværelse og læste aviserne; de andre, som havde læst aviserne, var gået, og da jeg ville gå, kom jeg til at se på et billede af landstingets medlemmer i halv femserne, så kom der en af de gamle rigsdagstjenere ind og sagde: “Kender du nogen af dem?” “Ja, der er blandt andet Thygesen fra Damgaard.” “Ja, han var nu for længst væk, da jeg kom her, men man fortalte, at han var meget affældig i de senere år, han var i tinget, og kom kun sjældent, og da kun når der skulle være afstemning, hvor højre havde brug for hans stemme, og så blev der skrevet efter ham, og hans tjener Johan fulgte ham altid. Johan havde af højre fået tilladelse til at stå bag sin herres stol, og før afstemningen var Johan blevet informeret om, hvordan hans herre skulle stemme. Det var ved den første afstemning om salget af de vestindiske øer, hvor der var navneopråb, og umiddelbart før Thygesens navn blev råbt, hviskede Johan ham i øret: “Husk nu at sige nej hr. kammerherre.” Højt sagde Thygesen ja, og det blev taget som en stemme imod hans parti, og det var jo ikke så godt; nå, øerne blev jo solgt en del år senere.

Hadet mellem venstre og højre var så vanvittigt, at den nuværende generation slet ikke kan forstå det. Et lille eksempel: Mellem min fars ejendom og naboejendommen var der et hegn op til landevejen, ca. 300 meter; vejen til de to ejendomme gik på hver sin side af hegnet. Min far kørte mælk til Brovad Mejeri, der blev taget i brug i 1886; min far skulle kun tage transportspandene, når de stod ved landevejen, men i skellet til naboejendommen var hegnet gennembrudt, og herfra tog far naboens mælk med. Men så i 1887 var der folketingsvalg med forudgående vælgermøder, og her har bølgene nok gået højt, for efter dette møde tog far ikke naboens mælk med fra hullet i hegnet. Naboen, der var højremand, måtte derefter bringe sin mælk op til landevejen.

Nogle dage efter vælgermødet kom to lyseblå gendarmere og ville tale med far; hvad de ville tale med far om, erindrings jeg ikke; men det, jeg fandt mærkeligt, var, at far ikke bød de to fine mænd ind, det plejede han altid at gøre, når der kom nogen og ville tale

med far, og han gav dem heller ikke hånden eller sagde farvel til dem. Da de to lyseblå gik, løftede den ene hånden truende mod far. Da vi kom ind, og mor spurgte om, hvad de ville, brugte far et grimt udtryk, som han aldrig plejede at bruge.

En aften kom der tre fiskere, de ville tale med far om valget. Far fortalte om det "fine" besøg, han havde haft; så var der en af fiskerne, der sagde: "Disse forbandede guds-ejerhjælpere." Far sagde: "Kan I nu få talt med (og nævnte navnene), for alle dem, der kan være på min vogn, kører jeg for til valget i Fredericia. Vi må vise, vi er blevet flere siden sidste valg".

Da de kørte ud af gården valgdagen, råbte de hurra og gentog det, da de kom hjem om aftenen.

Foruden mælketuren kørte far også store sten til vejen, som stenfiskerne havde sejlet ind til Snoghøj. Det var et slidsomt arbejde at få disse store sten bakset op på vognen og læsset af i bunker, hvor stenslåeren bag skærmen slog dem til skærver.

En dag, jeg var med i Snoghøj efter et læs, skete der noget uanstændigt. Ved at bakse med en sten gav det et knas, og fars bukser revnede fra den ene side til den anden, så den bare bagdel spejlede sig i Lillebælt. Far sagde: "Lad os nu komme op på vognen, så kører vi." Nå, der skete ikke andet; den gang var der jo ikke så mange tilskuere på vejene.

Far var en af de første på egnen, der dyrkede runkelroen. Jeg var nu hen ad 6 år, så jeg måtte til at gøre nytte. Da roefrøet skulle lægges, blev jeg udstyret med en målepind og fik ordre til at lægge tre frø i hvert hul (såmaskine kendte vi ikke, og der gik mange år, før jeg så en sådan); og da frøet kom op, var det mig, der skulle trække de overflødige planter op, lige som det var mig, der skulle ud med hakken, når roerne skulle holdes rene for ukrudt, og jeg var vigtig af et flot roestykke.

Min første skoleundervisning fik jeg af en gammel dame i Sønderskov ca. to km fra mit hjem. Da jeg var syv år gammel kom jeg i Erritsø gamle rytterskole ca. fire km fra mit hjem. Så vidt jeg husker, var mine skoledage to i ugen. Af det, der i det væsentligste blev lagt vægt på i undervisningen, var katekismussen og bibelhistorien, så det var jo ikke store kundskaber, jeg fik proppet ind i knolden i de to år, jeg gik i skole i Erritsø.

På grund af den frygtelige landbrugskrise der var i firserne og halvfemserne, og sygdom, som min far var ude for, måtte min far give op og sælge ejendommen i 1890 og flytte ind til Fredericia. Vi fik en lille to-værelses lejlighed i den gamle Arensborg Honorés gård (i baggården) i Norgesgade, formedelst så vidt jeg husker otte kr pr måned. Jeg fik plads hos silderøger Hans Nielsen i Sundegade, og her fik jeg ti øre om dagen. Jeg skulle møde kl. 6 om morgenen og hjælpe med at rense sildene. Sildene blev hældt op i et kar med koldt vand, skællene blev gnedet af, og indmaden taget ud, derefter efterskyllet i et andet kar med rent vand, og så blev silden trukket på spid og hængt ind i den store åbne skorsten. Når skorstenen var fuld, blev der tændt op i de halvtørre elle- og bøgespånner, og så skulle jeg passe på, at spånnerne ikke brændte i flammer, silden måtte jo kun få røg. De dage, jeg ikke skulle i skole kl. 8, skulle jeg ud og sælge røget sild, og kunne jeg så sælge en stor kurvfuld, fik jeg en tiøre.

En dag fik jeg at vide, at Hotel Lillebælt, der lå lige over for havnen i Gothersgade, hvor Thygesen havde kulplads, og hvor klubben Enigheden havde til huse, manglede en bydreng og keglerejser. Jeg fik pladsen, der var hovedsagelig en eftermiddagsplads,

men kom jeg om formiddagen var der flinke piger i køkkenet, der altid gav mig nogle herlige rundtenommer, når jeg gav dem en hjælpende hånd, og det varede ikke længe, før jeg sagde farvel til de røgede sild, for så kunne jeg få bedre tid til at lære mine lektier, for dem ville jeg kunne, før jeg kom i skole.

Den første dag jeg var i skole, havde jeg set, hvordan de andre drenge var blevet skældt ud, når de ikke kunne deres lektier. Ja, i et par enkelte tilfælde sagde læreren: "Du har slet ikke læst på dine lektier, nu skal jeg prøve, om jeg kan give dig lyst." En kraftig lærernæve fattede spanskkrøret, og under hyl og skrål dansede det over den arme drengs bagdel.

Men hvor var jeg glad for, at jeg var blevet medlem af et bysamfund, nu boede jeg i købstaten Fredericia. Jeg har nok en gang, mens vi boede på landet, været med min onkel i Middelfart, men det var der ikke noget ved. Når vi gik fra broen op ad bakken forbi kirken, der var det eneste store hus, jeg så, ellers så jeg kun gamle små huse, og jeg tror ikke, jeg så en gadelygte.

Engang var jeg med min far i Vejle, jeg tror ikke, jeg så mere end et to-etagers hus, der hvor min farmor boede, og far sagde, at huset var bedstemors; ellers var der kun gamle huse og krogede gader, altså Vejle syntes jeg heller ikke om.

Nej, Fredericia med de lige gader, med de fem kirker, med gadelygter i de fleste gader. Lygterne var forsynet med knivbrænder. Her kom lygtetænderen og tændte lygterne ved mørkets frembrud og slukkede dem, når dagslyset brød frem, og selv om disse lygter jo ikke kunne oplyse gaden eller fortovet, så kunne de to, der mødtes ved en lygte, godt se hinanden, og sådanne rækker af lygter virker jo også, som det var en storby, man var i.

I Fredericia var der mange store virksomheder, f.eks. Voss' petroleumslampfabrik. I et hus ved Vestervold var disse fine broncerede lamper udstillet i vinduerne. Spritfabrikken på hjørnet af Norges- og Danmarksgade var en stor virksomhed. Overfor i Norgesgade var der en stor fedestald, her blev kreaturerne fedet med spøl, og bønderne kom også til spritfabrikken hver dag og hentede store mængder af spøl til deres kreaturer. Så var der også den store cigarfabrik ved Nørrevold. Foruden var der mange, der sad hjemme og lavede cigarer, men far sagde, at disse cigarer ikke var så gode som dem fra cigarfabrikken. Der var også et stort ølbryggeri, hvor der bryggedes to slags øl, noget, der hed bajerskøl, og noget, der hed hvidtøl; det kunne man købe hos aftapperne. Bajerskøl kostede otte øre pr halvflaske, og hvidtøl kostede fem øre pr helflaske.

I Dronningensgade lå Døvstummeinstituttet. Her blev børn anbragt som hverken kunne tale eller høre, her lærte de fingersproget og almindelige skolefag. Jeg husker min far sagde til mig, du må aldrig, når du træffer en døvstum dreng, sætte en finger op i panden og sige, du er dum, for det forstår han; det kan godt være, han er klogere end du er. Vær kammerat med ham og hjælp ham, hvis du kan, de børn har det trist.

Her var jo så uendelig meget, som jeg skulle se og opleve, for så vidt den eneste oplevelse, vi havde i Ladegaardskov, var rutebåden "Brage", der sejlede fra Kolding-Middelfart-Fredericia-København og omvendt; set fra land syntes jeg, det var en mægtig stor båd der ude i Lillebælt; men da jeg så "Taner of Lit" lægge til i havnen med kul til konsul Rasmussen, så forstod jeg, at "Brage" kun var en dværg; men der kom mange andre store skibe i havnen her, således en mægtig bark med saltsten til Loehrs

saltværk; den kom vist fra Rusland. Der kom en skonnertbrig med trælast til tømmerhandelen. Man blev aldrig ked af at gå ved havnen, og selv om man ikke altid forstod, hvad folkene på skibene sagde, var de som regel flinke, så man kunne godt få lov til at komme om bord og kikke ind i en ny verden. Flot var det også en blæsevejrs dag at se de to vejr møller snurre i hver sin ende af Prinsessegade, den ene, hvor Købestævnet ligger, den anden på Søndervold hvor Loehrs kulplads nu ligger; endvidere var der en mølle, hvor Vasegården nu ligger.

Herligt var det også at tage en tur på volden; man måtte jo kun gå på gangene. Militærets patruljer holdt opsyn med, at der ikke skete vandalisme på træer eller skråninger. På voldgravene var vidunderlige skøjtølberbaner, når vinteren havde stivnet vandet til is.

I ly for vestenvinden var der en herlig promenade langs Østerstrand, men her var kun adgang for officererne og deres familie og for den del af byens befolkning, der havde købt kort.

I den sydøstlige del af byen lå Citadellet godt afskærmet for nysgerrige blikke. Her lå krudttårnet og officershaverne, her var adgang forbudt for den civile befolkning, og militærvagten garanterede, at ingen civile sneg sig ind.

Vest for Kongensgade, syd for tømmerhandelen, var det kommunale anlæg "Karoline Amalielund", et herligt åndehul for byens befolkning. Her var mange og brede gange, en overdækket tribune, hvor militæret musicerede, her har mangan ungersvend med sin pige tilbragt sværmeriske sommeraftener.

Syd for anlægget var militærbadeanstalten, og her badede skolen også. Her fik jeg mit første bad med skolen. Stabssergent Højrup var gymnastiklærer og havde os også til badning. Der var en stor T-formet bro. Da vi havde klædt os af, sagde Højrup: "Kan du svømme?" Jeg sagde "Ja". "Tør du springe ud på dybt vand?" "Ja". "Spring hen i skuret og hent rebet". Jeg fik rebet om livet, og Højrup holdt i det, jeg sprang ud på det dybe vand og svømmede broens længde frem og tilbage. "Kan du dykke?" - og uden at svare stak jeg hovedet ned og benene i vejret. En lille sten fra havbunden tog jeg med op, jeg viste stenen frem. Højrup sagde: "Kom op", og råbte: "Alle i indhegningen vær rolig, her ser I en dreng, han er frisvømmer, og hvad er I for nogle sølle kujoner, der ikke tør vove at lære og svømme". Jeg tror aldrig, jeg har været så vigtig, som jeg var efter disse udtalelser.

Det jeg syntes, var den største oplevelse, var den store banegård med den masse af skinner, lokomotiver og vogne; også færgerne, der kunne transportere de store jernbanevogne og en mængde mennesker over bæltet, og færgerne der havde elektriske lamper og de store elektriske buelamper, der var hejst op i høje master og kunne oplyse hele banegården, ja, endog bydelen omkring banegården; for mig var det et helt mirakel, alt hvad jeg så; og jeg kunne ikke blive træt af at beundre det hele.

Mens jeg var glad for bylivet, var det en trist tilværelse for mine forældre, for dette at skaffe mad til fem munde i en arbejdsløshedperiode var jo næsten en uløselig opgave, for intet sted kunne vi få hjælp fra, jo dog, der var jo fattigvæsenet, men det skyede jo ethvert ærekært menneske som pesten, så hellere sulte end gå derop.

Men vi havde en god købmand, som gav kredit, men også her skulle der spares, for kreditten var jo det første, der skulle betales, når far fik arbejde.

Mor måtte ud og kapre al den vask og rengøring hos herskabelige familier, hun kunne overkomme; og hvordan mine to små søskende, der var 6-8 år yngre end mig, klarede dagen, når mor ikke var hjemme, og far var i skoven og samle brænde og få det slæbt hjem, aner jeg ikke. Jeg havde til opgave, når skoletiden og min byplads tillod det, når en kulbåd var i havnen, da at samle de kulstumper som vognene tabte på gaden, og den samlede brændsel støttede godt i brænderummet. Men en sådan vinter var en drøj tid at komme igennem, mon det er en sådan tid vort nuværende slægtled mener, når man hører adskillige sige: "Nej, vi skulle tilbage til den gode, gamle tid".

Da vi havde været nogen tid i Fredericia opdagede far, at det ikke var venstres politik, der kunne føre frem til de goder, som arbejderne trængte så hårdt til, og da far nogle gange havde hørt den unge typograf Laust Rasmussen redegøre for det, socialdemokratiet ville, var far klar over, hvor han hørte hjemme i politik, og fra den tid blev far forkæmper for den politik og for fagforening blandt sine kammerater ved havnen.

Vi boede vist kun et år i den elendige faldefærdige såkaldte lejlighed i Arensborg Honorés gård. Det eneste, jeg syntes, der var en forbedring frem for landet var, at der i gården var en vandhane, hvor man blot drejede hanen, så kunne alle gårdens familier hente det vand, de skulle bruge, og så var der et lille hus med hjerte i døren, men her kunne undertiden blive trængsel, for der boede mange familier i gården.

Derefter fik vi en meget bedre toværelses lejlighed i kaptajn Glans gård lige ind til muren omkring reformert kirkegård. Her husker jeg ikke rigtig, om lejen pr måned var ti kr, men jeg hjalp til, det bedste jeg kunne, for keglebanen var et indbringende job. Der var dage, hvor jeg kom hjem til mor med helt op til en krone, eller lige så meget, som mor tjente en streng vaske- eller rengøringsdag. Men manganen gang kom jeg også først hjem ved tolv-halvet-tiden, der var jo ingen lukkelov for søgnedage. Butikkerne lukkede ikke før kl 10, og mange først kl. 11. Ofte traf det, når købmanden ved ellevetiden gik sin aftentur for at vende Langebro, kom til at tale med en kollega, og at de da blev enige om et slag kegler, og så måtte jeg være parat.

En morgen jeg skulle være i skole kl 8, faldt jeg i søvn, og min klasselærer Thygesen Schmidt kaldte på mig: "Kom her op". Jeg var klar over, at nu vankede der en gang spanskrør, men i stedet for spurgte min lærer: "Hvornår kom du i seng i aftes?" "Kl. halv et". Jeg måtte fortælle, at min far var havnearbejder og var arbejdsløs, at jeg havde to små søskende, og at min mor gik ud for at vaske og gøre rent, og at jeg var nødt til at gøre, hvad jeg kunne for at tjene lidt penge, og at fattigvæsenet var det eneste sted, hvor vi kunne få lidt hjælp; men far havde sagt, at det var en modbydelig plet på samfundet, så dertil måtte vi ikke gå, så hellere sulte. "Kan du dine lektier?" "Ja". Jeg blev hørt, og Schmidt sagde: "Det var godt, hvornår har du lært dem?" "Dem har jeg lært på min byplads, når der ingen er, der spiller kegler". Schmidt spurgte: "Hvor bor I?" Det sagde jeg, jeg fik et klap på skulderen og en tøre. Schmidt sagde: "Det er sørgeligt, at vi har sådanne forhold, gå så ned på din plads". Schmidt blev min ven, han var i mine øjne en stor og klog mand. En dag kom han og talte med far, en lang samtale, jeg tror om politik, og det blev ikke sidste gang, de to talte sammen.

Da der var gået halvandet år blev arbejdsløshedsperioderne mindre. Jeg tror, at far betragtedes som altmuligmand, for var der ikke noget med losning af skibe, havde havneformand Thygesen meget ofte noget, der skulle laves på havnen, f.eks. brolægning, der skulle repareres, eller andet, der skulle bringes i orden. Men i arbejdsløshedsperioderne måtte jeg ofte op kl. 6 og med kurven hen til banegårdens restaura-

tionskøkken for at købe for 25 øre kogt oksekød. Der solgtes jo en masse bouillon, særlig i iltogstid om natten. Var jeg heldig, at der ikke var mange købere, fik jeg et stort stykke, og så var der glæde, når jeg kom hjem.

Den religiøse del af skolearbejdet tog hr. Vognsen sig af, og her syntes jeg, jeg klarede mig nogenlunde; jeg fik i hvert fald ikke skænd. Men jeg havde også fået et godt begyndelsesgrundlag i Erritsø Skole i de to år, jeg gik der, for det altovervejende, jeg lærte der, var jo katekismus, bibelhistorie og salmevers, og af dem kunne jeg en masse.

Af gale streger kan jeg ikke huske, at jeg var med til at lave nogen; og dog, en dag, jeg gik ned ad Dalegade, var der en flok drenge, hvoraf en havde en stor skrå, formentlig en af sin fars; den skulle hesten der henne have. En meget skrutrygget mand med en skimlet hest kørte med frimærkepakker for banen, og da manden var inde i et hus og aflevere en pakke, gav drengen hesten skråen; hesten gumlede velbehageligt på skråen; det varede noget, inden manden kom ud, og vi havde bragt os i sikkerhed et godt stykke fra vognen; og da manden kom ud og begyndte at køre, dinglede hesten som en rigtig fuld mand. Manden løb efter os med piskan, men vi havde så stort et forspring, at han ikke kunne nå os; men jeg lovede mig selv ikke at være med til noget sådant mere. Og dog - måske 50 år efter var jeg på en foredragstourné i en af de jyske valgkredse. Det var en søndag, jeg havde boet hos formanden, en skræddermester, hvor jeg skulle tale i forsamlingshuset om aftenen. Hen på eftermiddagen kom et medlem af bestyrelsen, og vi tre gik en eftermiddagstur. Vi kom forbi en indhegning, hvor der gik to heste, den ene kom helt hen til hegnet, jeg klappede den og fortalte om skråen. "Vil heste gerne have en skrå", sagde den ene af mine ledsagere, "da har jeg skrå". Han gav den en hel stang, hesten gik et skridt baglæns og gumlede velbehageligt på skråen; lidt efter begyndte dens øjne at sløres, de blev brystne. Hovedet hang ned, som om den ikke kunne bære det, så lagde den sig ned på knæene, blev stående på bagbenene med mulen støttet på jorden, så lagde den sig helt ned udstrakt med lukkede øjne, som om den var død. "Skal vi gå", sagde den ene. "Nej", sagde jeg, "jeg vil vente og se, hvordan det går". Da vi havde stået nogle øjeblikke og set på den, begyndte den at åbne det ene øje, rejste sig og rystede sig et par gange, og var frisk igen. Jeg plukkede en tot frisk græs, som den åd med velbehag, og glad var jeg.

Hvor nu sygehuset ligger, var der en ret stor plads, her lå den gamle stubmølle og et lavt firkantet hus, her havde Peter Dupont sit rug- og hvedebrødsbageri. I huset var der en ret stor ovn, en gruekedel i hvis damp franskbrødet blev rasket, et stort dejtrug, et stort faststående bord og en del hylder, hvorpå det bagte brød blev lagt. Foruden Peter Dupont var der en bagersvend. Da jeg var ca. 12 år, kom jeg derop og gik til hånd, jeg må jo nok have fået lidt mere, end jeg kunne tjene på hotellet.

Peter Dupont, populært kaldet Peter Bager, var kendt af alle i byen; han lignede Kong Frederik VII grangivelig, og onde tunger sagde, at Peter var af kongelig æt, og for alderens skyld kunne det godt passe med det år, kronprins Frederik havde sit domicil i Fredericia. Peter Bager var reformert, han var det ærligste menneske, man kunne tænke sig, han var ægte socialdemokrat, han hadede den politik, som højre dyrkede og denne uforskammede behandling, som der blev givet fattigfolk. Alle de møder, han havde adgang til, deltog han i. Han var altid en myndig dirigent ved de socialdemokratiske møder; var der en mødedeltager, der på grund af lidt for rigelige puncher ville give sit besyv med på en lidt højrøstet måde, behøvede Peter Bager blot at rejse sig og sige: "Kan vi så få ro". Når den snakkesalige mand så den store og kraftfulde dirigent rejste sig, var der ro resten af mødet.

Ved Laust Rasmussens vælgermøder var Peter Bager altid med. Morten Slagter vidste, at der altid skulle være plads til Peter Bager i hans 5-personers charabanc. Peter Dupont havde også lært som cigarmager, og da han holdt op som baker, rullede han cigarer hjemme i sin lille toværelses lejlighed i en gammel bygning med indgang i porten i Kongensgade, der hvor Arbejdernes Fællesbageri nu har til huse. I den forreste stue solgte han rugbrød, franskbrød og cigarer. Havde Peter Bager lagt sig for at hvile i den bageste stue, og der kom en kunde, spurgte Peter da: "Hvad skal du have?" "5 cigarer". "Du kan selv tage dem af kassen, og så kan du lægge 25 øre i den anden kasse"; og kom der et barn: "Hvad skal du have?" "Jeg skal have et franskbrød, men mor har ingen penge". "Du kan selv tage franskbrødet, men sig til din mor, at hun selv må huske at betale det". Dupont var det ærligste menneske, og kunne ikke tænke sig, at der var andre, der ikke var det.

I gården i Kongensgade var der vel 10 à 15 børn. En dag sagde Dupont til børnene: "Kan I spørge jeres mor, om I må gå med mig til Hybylund i morgen eftermiddag kl 2, så skal vi ud og more os". Alle kom og sagde ja, og så morede Dupont og børnene sig. De fik hver en sodavand og et stykke wienerbrød, og Dupont fik sig en kaffepunch eller to, og det blev en strålende dag for dem. Flere og flere kom årene efter og bad om at komme med, og Peter Dupont sagde ja. Men så kom tiden, da Dupont ikke selv kunne klare udgiften, så trådte fagforeningerne til og afholdt udgifterne og averterede dagen, når Peter Duponts børnefest holdtes; og alle børn, som ville med, tog Dupont sig faderlig af på børnenes store årlige festdag. Han var den store børneven, han var ikke gift og havde ingen børn.

Den arbejdende befolkning i Fredericia rejste et monument af ham. Kunstneren, som udførte monumenter, kom en dag op til forsvarsminister Laust Rasmussen i Rigsdagen med masken til monumentet. "Ligner det?" Laust Rasmussen svarede: "Ja, der er Peter Dupont lyslevende". Når mange kvinder eller mænd, som nu er kommet op i årene, er kommet ud til Hybylund, har de stået stille og set på monumentet og oplevet deres barndoms festdage med Peter Dupont.

Jeg vil ikke undlade at fortælle en lille tildragelse om Peter Dupont, der i sine sidste leveår blev stærkt angrebet af gigt. Hans nevø, der var inspektør på et af de store københavnske hospitaler, kom en dag for at hilse på sin gamle onkel, og sagde: "Onkel, du skulle nu komme til København og lade dig undersøge af professoren på mit hospital; han er ekspert i gigtsygdomme". "Ja, men det er jo dyrt". "Det skal du ikke bryde dig om, jeg betaler alt, hvad det koster. I den tid, du er i København, bor du hos mig, og jeg betaler din rejse". Peter Dupont rejste så nogen tid efter til København. Nevøen gav ham 20 kr, som han vidste konsultationen kostede. Professoren undersøgte Dupont grundigt og spurgte: "Drikker De spiritus?" "Ja, det gør jeg da". "Hvad er det for spiritus, De drikker?" "Ja, det er mest kaffepuncher". "Hvordan laves en kaffepunch?" Ja, man skænker en halv kop kaffe, kommer sukker i, og fylder så koppen med brændevin". "Smager det godt?" "Ja, det synes jeg". Hvor mange drikker De om dagen?" "Ja, det er så forskelligt". "Drikker De en, to eller tre?" "Nej, det mindste er da en fire-fem stykker; ja, der er da også dage, hvor det godt kan blive en halv snes". "Og De kan ikke tænke Dem helt at lade være?" "Nej, det kan jeg ikke, for det er ligesom gigten ikke gør så ondt, når jeg drikker nogle kaffepuncher". "Ja, såmænd, så tror jeg, vi skal lade det blive herved, men klæd Dem nu godt på, og pas på, De ikke bliver forkølet, for så er gigten værst". "Ja, det skal jeg". Han takkede professoren og spurgte: "Hvor meget skal jeg betale for konsultationen?" "Ikke en øre, for De er det ærligste menneske, jeg nogensinde har talt med".

Som konfirmationsgave fik jeg en tokrone, eller lige så mange øre, som den konfirmand, der i dag får mindst 200 i kroner, men det var jo også i de gode gamle dage, som nogle gerne vil have tilbage igen, eller er det måske de pågældende, der ikke aner, hvad de taler om.

I min barndom, ja, helt op i trediverne, havde en del dårligt begavede mennesker deres hjem på fattiggården, dog var enkelte i privat pleje, således den såkaldte general Debis, der var i pleje hos en familie i malermester Winthers gård, lige for Ryes Plads, hvor Richard Sørensen nu har bogtrykkeri.

General Debis var en lille og meget stærkt hjulbenet mand, og man sagde, at han havde mindst fem ligtorne på hver fod; han havde en vraltende gang som en and, og det var med allerstørste forsigtighed han betrådte gårdenes og fortovenes runde sten. Maler Winther var blevet dannebrogsmænd, og dagen efter festlighederne var Winther gået over i det lille hus med hjertet på døren. Lidt efter kom general Debis og rykkede i døren, som ikke ville gå op. Debis sagde: "Er der nogen derinde, åh, er det Dem, hr. Winther, det haster ikke, det haster ikke, til lykke med korset, til lykke med korset, det var jo en stor ære, er De snart færdig hr. Winther?"

Dem, jeg kendte bedst, og som man altid kunne træffe på gaden, var den lille skeløjede Frederik, der altid gik med et blå forklæde for at skjule de altid våde bukser. Mange gange ville folk give ham en tiøre, men altid sagde han: "Den kan jeg ikke bruge, jeg kender kun røde penge". Frederik drak en masse kaffe. Hver dag besøgte han restauranternes køkkener; han gik altid om i gården og ind i køkkenet, og så fik Frederik en kop kaffe. Var der ingen i køkkenet, gik Frederik hen og løftede på kaffekanden, men ventede pænt, til fru eller piguen kom.

Den anden var hestehandleren, en stor mand, altid med en stor pibe i munden. Piben nåede ned til maven, han var altid udstyret med mange medailler hæftet på frakken og flere urkæder fra vestelommerne over i et knaphul. Han ville altid handle. Da socialreformen kom, fik alle de stakkels mennesker et bedre plejehjem i Brejning.

På min plads hos avlsbruger Rasmus Hansen lærte jeg godt; fra 1. maj til jeg i eftersommeren blev konfirmeret og var fri for skolegang, havde jeg meget travlt. Vi kom op kl. 5 og så fik vi morgenmad, derefter hjalp sønnen Johan mig med at få køerne ud i gården, få dem vandet og koblet, og så af sted ud i marken og få køerne tøjret, og så i trav hjem til madmor, en voksen datter, der holdt hus, og få min frokostpakke og skolebøger og igen i trav til skole, hvor jeg skulle være kl. 8. Kl. 10.30 skulle jeg være til præst i Michaelis Kirke. Vi fik en god kost hos min madmor Sine, men de to dage i ugen, hvor jeg gik både til skole og præst, var hårde dage. Når jeg havde fået køerne ud på marken ved Prangervejen, kunne jeg ikke skyde genvej hjem, det forhindrede voldgraven; vejen var jo gennem Prinsens Port; og skulle jeg i marken et godt stykke udenfor Stenhøj, var det ikke kortere; så jeg var altid den sidste, der smuttede ind ad døren, når timen begyndte.

En dag fik jeg en skræk i kroppen, som står tydeligt i min erindring, som var det i går. En brændende varm sommerdag skulle jeg lige efter middagsmaden ud og vande og flytte køerne på Prangervejsmarken. Vandingen foregik i en meget dyb mergelgrav med stejle skrænter på de tre sider. Jeg havde fået udtrykkelig ordre til ikke at koble køerne, når de skulle vandes. Jeg tænkte, det gik nok, og jeg koblede fire køer sammen, men som vilde af tørst tog de magten fra mig, og i galop styrtede de hen til

mergelgraven og ned ad den stejle skrænt, og jeg nåede lige at se dem alle fire forsvinde under vandet, og jeg troede, nu drukner de; men i næste øjeblik dukkede de fire hoveder op midt i mergelgraven, og de svømmede pænt over til den anden side; og jeg ved jeg tænkte: "Du skal aldrig mere gøre noget, der er forbudt", og jeg tror, jeg har holdt det.

Johan, der var en stor og kraftig mand, led af den vanskelighed, at han næsten ikke kunne komme forbi Rosenlund, og da særligt ikke hvis han så en anden avlsbruger, som de kaldte for "e fløjt"; hans navn kan jeg ikke huske. Når Johan skulle ud i marken med et læs gødning og have et læs roer med hjem, afpassede han det gerne sådan, at jeg kunne komme med og hjælpe ham. Når vi kom ud til Rosenlund, sagde Johan: "Purk, du kan nok klare det selv, og når du kommer tilbage vil jeg med hjem"; og når jeg så på tilbagevejen holdt ved Rosenlund, var Johan noget usikker på benene, og undertiden kneb det ham meget at kravle op på vognen.

I stalden og i mit kammer behøvede vi aldrig lygte, for alle jernvinduerne vendte ud mod banegårdspladsen, og de store buelamper kunne nemt oplyse alle omgivelserne. Jeg skulle blive hos Rasmus Hansen om vinteren, men jeg talte med far og mor, om jeg ikke måtte få plads på Fyn fra 1. maj.

En dag sagde far: "Nu har jeg fået en plads til dig på Fyn til 60 kr om året". Hvorfor jeg gerne ville over på Fyn, ved jeg ikke, måske var det en medvirkende årsag, at jeg så kom ud at sejle med færgen, det havde jeg længe drømt om. Altså, den 1. maj 1896, efter at jeg havde sagt farvel til avlsbrugeren og mine søstre og forældre for længere tid, tog jeg så for første gang med færgen til Strib, og derefter på spadseretur gennem Strib-Røjle-Vejlby-Aulby-Kustrup, en spadseretur på ca. otte kilometer, før jeg nåede Møllegården i Kustrup. Gården lå lige ud til landevejen Middelfart-Bogense.

Vor nærmeste nabo var fattiggården "Fælleshåb", et lille stykke på den anden side landevejen; der var efter datidens forhold store og flotte bygninger, men det ydre svarede ikke til det indre, det var jo efter samme recept, som alle andre af vort lands uhumske anstalter blev drevet. Der kunne man se de gamle udslidte mennesker og andre med defekter vandre omkring.

På Møllegården, der var 60 tønder land stor, var jeg eneste tyende. Møllerens var ikke velstillede mennesker. Der skulle passes på alle vegne for at få det til at løbe rundt, og kosten var derefter. Nå, mig generede det ikke, jeg var ikke forvænt i forvejen; vi kunne få alt, hvad vi kunne spise, det var det vigtigste.

Vi begyndte kl 5, og ved 6-tiden fik vi davre, byggrød i varm most. De havde en stor frugthave og derfor i tøndevise af most, som var [gæret?], og når den blev varmet syntes jeg den smagte, som jeg kunne tænke mig varm brændevin, så jeg fiskede grødstumperne op af fadet og passede på ikke at få mere most med end højst nødvendig. Vi spiste selvfølgelig af samme fad, men det var jeg vant til. Formiddagsmellemad var rugbrød med ost og røget fårekød, middagsmad var grød og stegt flæsk. Om aftenen det samme som om formiddagen, men vi kunne få alt det, vi kunne spise, og det var det vigtigste for mig. Om aftenen var der igen byggrød i varm most, og jeg tror nok, det var den stående menu i de 300 dage af det år, jeg var på Møllegården; men det vigtigste af det hele var, at folkene var flinke, aldrig skældende eller bebrejdelser; fattigdom kendte jeg i forvejen.

Jeg fortalte mølleren, at jeg godt kunne følge et spand heste, jeg havde lært at pløje, harve og tromle. "Hvor har du lært det?" "I den plads, jeg havde i Fredericia". Jeg fortalte jo ikke, at Johan meget hellere ville passe køerne, for så var der bedre lejlighed til et lille besøg på Rosenlund. Nå, mølleren var glad for, at jeg havde lært at følge heste, og det fik jeg rig lejlighed til i det år, jeg var på Møllegården, for når det var blæsevejr, kunne møllersvenden ikke køre møllervognen, for så skulle han male korn.

Møllen skulle gå, når der blot var så meget vind, at den kunne rokke af sted, og så kørte mølleren selv ud med det maledede korn og hentede korn, der skulle males. Det var fra et meget stort område, der blev malet på møllen. Var det stille vejr, kørte møllersvenden møllervognen.

En søndag i den første tid, jeg var på Møllegården, skulle mølleren, hans kone og børn køre til Gamborg og besøge konens forældre. Jeg blev instrueret om, når møllehestene skulle vandes, da at lukke porten, pumpe vand i vandtruget, lukke døren til stalden op, så ville den ene møllehest, som gik løs i stalden, selv gå hen til vandtruget; den ville bide, så jeg skulle passe på. Den ville ikke stå bunden, og forsøgte man at binde den, slog den alt i stykker. Hesten hed "Kromand", den var kommet ud i gården. Jeg gik ind og hentede den anden hest hen til vandtruget. Begge heste stod og drak af vandet, jeg stod med den ene spidssnudedede træsko på kanten af truget og med hånden på pumpe-skaftet; pludselig griber "Kromand" efter mit ben, hurtigt måtte jeg fjerne benet, men for at få træskoringen over trugets kant måtte jeg løfte træskoen, og derved rammer jeg "Kromands" overlæbe, så der fremkom et grimt sår. "Kromand" gav et hyl og gik baglæns med hovedet i vejret. Jeg gik hen til den, klappede den og snakkede med den. Jeg havde set, at der i bryggerset stod en flaske med karbolvand; jeg hentede den og en ren klud og badede såret mange gange den aften. Da jeg kom op næste morgen tog jeg flasken og kluden og gik ind i stalden. Hesten stak hovedet frem og ville bades igen. Jeg fortalte mølleren om det skete; han sagde, da han så på såret: "Åh, det kommer sig nok igen, den har jo selv været ude om det". "Kromand" og jeg blev gode venner; selv året efter, da jeg havde fået en anden plads, og der var længe imellem jeg så den, stak den hovedet frem, jeg skulle klappe den på mulen og halsen, vi var venner.

En dag, møllerkonen skulle bage, blev hun syg og jamrede sig over, at dejen blev ødelagt. Jeg sagde: "Det skal jeg nok bage". "Kan du bage", sagde både mølleren og hans kone; "Ja, det kan jeg, jeg har været i mere end et år i et bageri". Mølleren fyrede ovnen op, imedens æltede jeg dejen og slog brødet op, såvel en halv snes store rugbrød som hvedebrød og satte det i ovnen, og da det var bagt, tog jeg det ud. Dagen efter, da konen smagte på brødet, sagde hun: "Det skal du have tak for, aldrig har vi haft bedre brød".

En dag, jeg pløjede lige ved skellet af nabogårdens mark, kom den ene søn fra nabogården og spurgte om jeg skulle være på Møllegården også til næste år. "Jeg er kun fæstet til 1. maj". "Kunne du ikke tænke dig at komme hen til os fra maj, vi vil give dig dobbelt så meget i løn, som du nu får; kom over til os en dag, så kan vi tale om det".

Den følgende søndag gik jeg over til gården Rosendal. Jeg blev placeret ved et vel-dækket kaffebord. Gården ejedes af en enke og bestyredes af to voksne sønner, der havde frekventeret såvel højskole som landbrugsskole. Den ældste af sønnerne, Laurids, han var vel ca. 30 år, sagde: "Har du så besluttet at tage pladsen her fra 1. maj, jeg lovede dig jo dobbelt så meget i løn som i din nuværende plads, altså 120 kr". Jeg sagde ja. "Da du her får meget fritid får du her i god kultur et stykke jord til at dyrke

tobak i; fremgangsmåden for at dyrke god tobak, som du mindst kan tjene til et nyt sæt tøj ved, skal vi nok vise dig; alt til gårdens drift er planlagt til mindste enkelthed; din opgave vil i det væsentligste blive at følge et spand heste. Vi har en voksen røgter, som alene passer køerne, fårene og grisene, og sammen med en voksen pige malker køerne; vi har en husmand, som er her fast hele året til alt andet forskelligt arbejde, som der nu er på en gård, og forhindrer vejret dig i at være i marken, er der altid noget, du kan hjælpe husmanden med. Der bliver kaldt kl. 6; du strigler og børster hestene og gør rent ved dem. Kl. 6½ drikker vi morgenkaffe, kl. 9 formiddagsmellemmad, kl. 9½ rykker vi ud igen, fra kl. 12 til 1½ middag, kl. 4 til 4½ eftermiddagsmellemmad, kl. 7 er arbejdet slut. Kl. 7½ aftensmad, vi spiser alle syv ved samme bord, og når du har striglet hestene og gjort rent ved dem, er du fri hver søndag. Pasning af hestene besørger min bror Valdemar og jeg”.

Den 1. maj tiltrådte jeg min nye plads på Rosendal. Møllegården var dobbelt så stor som Rosendal, der kun var på ca. 30 tønder land. Gården blev drevet som det sidste nye moderne landbrug; al jord blev udnyttet til mindste stump. Her var 16 flotte malkekøer, en del grise og får og tre heste samt nogle ungkreaturer.

Den første dag vi kom ind til bordet, sagde vor madmor til mig: “Her har vi den regel, at alt hvad vi kan proppe ned, skal vi spise”. Og bevar os, hvor jeg kunne spise; men der gik ikke mange dage, før det blev mindre og mindre, jeg kunne spise; min madmor sagde flere gange til mig: “Det er for lidt, du spiser, er du syg?” “Jeg ved det ikke, men jeg bliver aldrig sulten, som jeg er blevet før”. Min madmor smilte og sagde: “Åh, du skal se, det går nok over”. Vi levede, som var vi til gilde hver dag, og det gik også over, men jeg anede jo ikke, at det ikke så meget er kvantiteten som kvaliteten af den mad, man får, der er afgørende for hvor meget maven synes om at modtage.

Vi var nu nået hen på sidste halvdel af 1897, og jeg havde stærkt overvejet at lære et håndværk, og det var særlig smede- og maskinfaget, der tiltalte mig. I den tid, jeg havde været på Fyn, havde jeg altid hørt, at J.P. Mortensen i Kauslunde var den dygtigste mand, man kendte; alt kunne han lave, lige fra smede- og maskinarbejde til beslagsarbejde. Havde en hest dårlige hove, henviste dyrlægerne til J.P. Mortensen i Kauslunde, og han havde hele sygebeslaget på Vestfyn. Jeg tænkte: “Du må se at komme i lære hos ham”.

En søndag morgen gik jeg så tidlig, at jeg kunne nå at tale med smeden, før toget gik til Fredericia. Mortensen var hjemme; jeg kunne godt komme i lære fra 1. maj. “Hvor gammel er du?” “17 år i september”. “Ja, læretiden er fire år, men du er så gammel, og hvis jeg synes, andre mennesker kan være tjent med dit arbejde til den tid, skal du slippe med tre år. Kost og logi får du her, og så får du 20 kr om året. Nyt jern og kul skal du betale; gammelt jern, som du bruger, er gratis. Du må selv holde regnskab, og så gør vi op hvert halve år. Ser du, det er betingelserne; nu kan du tale med dine forældre om det, og så kan du sige mig besked”.

Da jeg talte med mine forældre om det, sagde de, at de havde ikke noget at indvende, når jeg troede, at jeg kunne klare mig selv, for jeg kunne ikke vente ret meget hjælp hjemmefra. “Ja, det er jeg sikker på”. Jeg havde i den tid, jeg havde været hjemmefra, fået en lillesøster mere. - Da jeg om aftenen kom til Kauslunde var der lys hos min læremester; jeg gik ind og sagde, at aftalen var i orden.

Da vi nåede hen i foråret, kom opkøberen af tobak; den ældste søn Laurids overtog handelen. I forvejen havde jeg tørret tobakken, glattet hvert eneste blad af den fine

spidstobak ud, og bundtet det. Opkøberen sagde, hvad han ville give pr. pund. "Så får du det ikke; jeg kender prisen pr. pund, og den vil jeg have". "Ja, men det kan jeg ikke give". "Så beholder jeg tobakken og sælger den til fabrikken, så ved du, at jeg får den pris og endda tjener så rigeligt til billetten". Opkøberen købte tobakken, og jeg fik hos skrædderen et pænt sæt tøj og et pænt overskud af min tobaksavl.

Den 1. maj 1898 sagde jeg god dag til min læremester og hans kone, der skulle være min madmor i de kommende år; men det blev ikke sidste gang, jeg sagde farvel til de prægtige mennesker på Rosendal, hvor alt var i orden til de mindste enkeltheder. Det var med en vis spænding, jeg gik ind til mit nye virkeområde; mange tanker krydsede hjernen: "Kan du nu virkelig lære det fag, du har valgt". Nogen frygt var der vel også, så ofte har jeg hørt om læredrengene, der med lussinger skulle have deres fag banket ind i hjernen. Her havde jeg været heldig; ikke én gang i min læretid har jeg fået skænd; jo, dog én gang var jeg uheldig i slutningen af min læretid. En dag jeg stod og borede nogle store huller, kom mestersvenden med en plade, hvor der skulle bores nogle små 1/4" huller. Jeg standsede maskinen, satte et 1/4" bor i, satte maskinen i gang; men der skulle skiftes gear for at bore de små huller, og det gjorde jeg uden at standse maskinen, og så rev jeg to kamhjul itu. Min læremester kom umiddelbart efter og spurgte, hvordan jeg havde båret mig ad med det, og jeg fortalte det, hvortil han sagde: "Ja, det er kedeligt, men du skulle nu ikke være så hurtig". Selv var jeg frygtelig ked af det, men det blev vist også den eneste bebrejdelse, jeg fik i min læretid.

På værkstedet var mester, mestersvenden, der var mesters svoger, og så en ung svend. Den første dag jeg var på værkstedet, sagde mester: "Du kan hjælpe mig". Mester viste mig hvordan jeg skulle holde på forhammeren, tog en gammel hestesko fra brokkassen, lagde den i ilden til der var hetz på den, og første gang måtte jeg bruge forhammeren; min læremester sagde: "Det var godt, det skal du snart komme efter, men ser du, når jeg ikke er her, så må du smede sådan nogle, den hedder sømting, og dem bruger vi mange af, men når en af svendene giver dig ordre til noget andet, skal du følge deres ordre. En sømting skal være firkantet og helt i vinkel; du tager vinkelen der og prøver, om den er som den skal være, og så må der ikke være hammerslag kendt på den, og det bliver du ved med indtil du har smedet en, der er som den skal være, og så viser du mig den". Men det var det værste, jeg havde været ude for; at få den firkantet var ikke det værste, men de infame hammerslag ville stadig være kendt; der gik måske måneder, før jeg kunne vise min mester en sømting, der var, som den skulle være; min mester sagde: "Den er rigtig, og det har du ikke været for længe om". Jeg fik et klap på skulderen og mester sagde: "Nu har du lært det vigtigste for en grovsmed og kleinsmed, nemlig at have herredømmet over en smedehammer; der vil komme mange andre og svære opgaver, men som alligevel vil falde meget lettere for dig, men altid drejer det sig om akkuratesse, for det, det for mig drejer sig om, er når en lærling går ud fra mit værksted, at dem, der har forstand på det kan sige: "Denne unge mand, han kan sit fag".

Jeg skulle jo tjene penge i læretiden, det havde jeg jo lovet mine forældre, og den hovedproduktion jeg her slog ind på var at lave træskoringe; alle gik jo med træsko den gang. Der var ikke gået lang tid, før jeg bad mester om at vise mig, hvordan jeg skulle lave træskoringe. Han sagde, det var alt for tidligt. "Ja, men jeg kan godt kende når jernet er nået svejsevarmen, jeg har svejset flere stykker af gamle hestesko sammen". "Ja, jeg kan godt vise dig det, men jeg tror det er spild af nyt jern". Han tog mål af bederne på min ene træsko, huggede jern af til en for- og en bagring, fortalte hvor meget tillæg, der skulle til svejsningen, og fortalte, at man kun måtte have en varme til hver ring. Han svejsede og gjorde de to ringe færdige. "Nu må du stræbe efter at lave

dem lige så fikse som de her to, så kan du sælge mange flere, for folk vil meget hellere have fikse ringe end de klodsede ringe, som træskomændene sælger". Det varede ikke længe, før jeg kunne lave træskoringe med fortjeneste. Arbejdet sluttede kl. 7, og så havde jeg tre timer, hvor jeg drev det til at lave ti sæt i timen, og jeg kunne med lethed sælge alle dem, jeg kunne lave. De ti kr jeg skulle have til nyt jern og kul slog til i det første halvår. Hvert halvår til maj og november sørgede jeg for at have de penge, jeg skyldte ham for nyt jern og kul, og jeg holdt nøje regnskab, men hver gang jeg kom med regnskabet, sagde han: "Det må vente til næste gang, jeg har ikke tid nu".

En gang i læretiden, da han sagde: "Det må vente til næste gang", sagde jeg: "Når de penge, som jeg får om året, er trukket fra, skylder jeg dig over 50 kr, og jeg er ked af at passe på alle de penge". Min mester sagde: "Du har vist ikke forstået, hvad du skal lære her, det er ikke alene dit håndværk, men også hvad du har gavn af i fremtiden, også at passe på penge".

En anden gang, efter at jeg var begyndt min lære, kom en stor flot hingst for at få ny sko. Jeg blev sendt ud for at brække sko af den. Jeg kan huske, at jeg var bange for det store dyr. Jeg gik hen til hovedet af den, klappede den på mulen og fortalte den, at vi var gode venner; jeg fik skoene brækket af benene; så kom den unge svend ud for at lægge de nye sko under, men da han havde fået det ene forben op for at værke hoven ud, begyndte den at rykke, noget af det mest irriterende når man skal sko en hest. Så trækker svenden skohammerens flade side med stor kraft i hestens side, og så var det sket. Hesten blev helt vild, bed efter ham, slog, så det fløjtede, ville sprænge kæden, hvormed den var bundet til ringen i muren, den ville klemme ham mod værkstedets mur, men han var så heldig at flygte om murens hjørne. Mestersvenden kom ud ved det mægtige spektakel, og gav den unge svend ordre til at blive inde til hesten var borte. Til mig sagde han: "Kan du holde den ved hovedet?" "Ja". Jeg tog i bukse-lommen et stykke sukker, som jeg gav til hesten; mestersvenden sagde til mig: "Kan du pudse hovene af?" "Ja", og det gik.

En søndag var vi nogle unge mennesker, der stod og snakkede i nærheden af vandtruget i gården, hvor hingsten havde hjemme. Staldkarlen havde løst hingsten for at trække den over til vandtruget, men da den fik hovedet ud af døren og så den unge svend, rev den med et snuptag kæden ud af hånden på karlen og i galop styrtede den over mod den unge svend, der var så heldig at stå lige ved en åben dør, hvor han sprang om bag og smækkede døren i. Samme øjeblik var hingsten der, den kunne ikke glemme ham.

En dag i slutningen af min læretid kom telegrafmesteren fra Fredericia ned på værkstedet. Jeg hjalp mester ved hans esse. Telegrafmesteren, der var uddannet som sergent, gik hen til mestersvenden og spurgte: "Er det smedemesteren?" Han sagde: "Nej, han står der ovre", og pegede over på ham. Telegrafmesteren kom over til ham og sagde goddag. Mester sagde ikke noget, men i det samme svingede han noget ud på ambolten og gav det nogle hurtige slag med hammeren. Gnisterne røg fælt omkring i værkstedet, og telegrafmesteren flygtede for gnisterne. Da mester var færdig med at smede, vendte han sig og sagde goddag. Telegrafmesteren spurgte: "Kan De dreje?" "Ja, det mener jeg da". "De trækker så langt på det, så jeg ved ikke, om jeg tør betro Dem det". Mester smilte og spurgte: "Hvad drejer det sig om?" "Min smed har to excentrikker, hvoraf der skal drejes 1½ mm". "Åh, herre Gud, det kunne min lærling dreje af". Telegrafmesteren sagde: "Jeg beder Dem undskylde, det var ikke min mening at såre Dem; vil De dreje dem af for mig, og hvornår kan jeg få dem?" "Om 5 minutter". Jeg tog den ene excentrik op i bænken og satte et nyt stikstål i bænken, og

mester spurgte: "Nu er det vel nøjagtig 1½ mm, der skal drejes af?" "Ja, tak". Min mester tog en spån, pudsede den af og vendte excentrikken, tog så en spån, pudsede den af og lagde den til side, gjorde lige så ved den anden excentrik. "Så er de færdige". "Jamen, De målte jo ikke". "Nej, der behøver jeg ikke, det kan jeg se". Telegrafmesteren anede ikke, at vi havde et skydemål på bænken. "Men skal jeg dreje indtil en hundrededel af en mm, så må jeg måle med mikrometermål". "Har De noget mod, at jeg lader min smed måle efter?" Med et smil sagde mester: "Vær så god". Banens smed målte og erklærede: "Det passer nøjagtigt". Telegrafmesteren greb mesters hånd, trykkede den og sagde: "De kan dreje, må jeg få en regning på arbejdet". Min mester sagde: "Sådan en ubetydelighed koster ikke noget". Telegrafmesteren sagde: "Tak, og jeg er glad for at jeg nu ved, hvor jeg kan sende det hen, vi ikke selv kan klare". Denne lille episode kom mig til gode nogle år senere.

Fra den dag blev alt, hvad der ikke kunne klares i DSB's værktøjsvogn og feltesse sendt til forarbejdning hos min mester i Kauslunde. Min læretid i Kauslunde var herlige år, som jeg aldrig glemmer. Min læremester og hans kone var som far og mor for mig, aldrig fik jeg skænd, men frihed var der ikke meget af, den brugte jeg til at fuske i. Når jeg besøgte mine forældre i Fredericia havde jeg altid en pose med 100 sæt træskoringe med til træskomageren, og på bestilling lavede jeg river, hakkejern og skuffejern, og til husmødrene lavede jeg blikkenslager- og kobbersmedearbejde. Da jeg havde været ca. 1½ år i lære, fik jeg et job på flere gårde med at holde plagenes hove i orden til de skulle have de første sko.

Da jeg havde været i lære i 1½ år fik vi en ny lærling. Det gav mig mere fritid, for så blev det ham, der skulle rydde op og holde orden i værkstedet. Min fortjeneste i læretiden var jeg godt tilfreds med, og mine forældre også; men dette, min læremester ville have, at jeg også skulle lære, at passe på penge, ak, det lærte jeg ikke. Dog havde jeg altid de penge, jeg skyldte, når vi nærmede os regnskabsopgørelsen, men det var meget nemmere for mig at smede en ny hestesko i to varmer end at holde på penge.

Det, der nu var meget spændende for mig, da vi nærmede os den 1. maj, var: Bliver du svend, eller skal du gå et år endnu som lærling? Den sidste april sagde min læremester til mig, da han forlod værkstedet: "Når du i aften er vasket og klædt om, kom så ind, jeg har noget, vi skal tale om".

Da jeg kom ind, sagde min madmor: "Jens Peter sidder inde i dagligstuen, der kan du gå ind". Jeg havde kun været i dagligstuen få gange, og kun ved højtidelige lejligheder. Mester sad ved bordet. "Kom her hen og sæt dig ned", sagde mester; "I morgen holder du fri og rejser hjem og fortæller dine forældre, at nu er du svend, og jeg ønsker dig til lykke". Min madmor kom ind med to toddyer og ønskede mig til lykke, og sagde: "Tak for al den hjælp du har ydet mig i de alt for korte tre år". Min læremester sagde, efter at vi havde skålet med toddyerne: "Nu må du gå så tidligt, at du før toget kan gå ind til Johan skrædder og få taget mål til et godt sæt tøj, det vil vor mor give dig; og kan du så ikke blive hos mig i hvert fald foreløbig. Jeg plejer at give en ung svend fire kr om ugen, men dig vil jeg give 6 kr". Jeg sagde: "Jo, det vil jeg gerne". Mester sagde: "Selvfølgelig får du også både kost og logi". Jeg tog mit regnskab op af lommen, det var opgjort for hvert af de 6 halvår. Endvidere lagde jeg ikke så lidt over 100 kr på bordet og sagde: "Dem skylder jeg dig". Mester sagde: "Regnskabet beholder jeg som erindring, og pengene skal du beholde; men det værste er, at jeg havde håbet at kunne få en oversigt over, hvor meget nyt jern og kul en lærling bruger i læretiden, men det ønske fik jeg ikke opfyldt, for du har jo næsten arbejdet både dag og nat". Ja, det var mit

svendebrev, jeg har aldrig fået noget andet, har heller ikke haft brug for noget, men de to herlige mennesker, dem glemmer jeg aldrig.

Hjemme hos mine forældre var der glæde over det resultat, jeg havde nået. Mine små søskende stod om mig, den mindste, min eneste bror, sad hos mig med fingeren i munden, og jeg tror nok, vi holdt en festdag udover de almindelige triste dage i småkårshjem.

En dag i slutningen af min læretid oplevede jeg noget, som i dag, 60 år efter, står tydeligt i min erindring. Mester havde to drenge, hvoraf den mindste den gang var ca. fire år. En dag kom han dinglende som en fuld mand ud på værkstedet. Mester bar drengen ind i seng, hvor han faldt i søvn med det samme. Lægen fra Middelfart blev hentet, men han kunne ingen sygdom konstatere. Dette gentog sig nogle dage senere med akkurat samme resultat. Mester havde siddet inde og spist frokost med en af bønderne; den firkantede brændevinsflaske stod på bordet; da bonden og mester var gået ud på værkstedet, og min madmor var gået ud for at flytte sine to køer, skulle jeg op på stuehusloftet for at hente noget nyt værktøj. Da jeg kom til hjørnet af stuehuset, så jeg Marius stå på bænken med ryggen mod vinduet og drikke en snaps. Han drejede sig for at se, om der var nogen i gården; jeg trak hovedet tilbage; et øjeblik efter så jeg Marius holde flasken i begge hænder og skænke en snaps, et øjeblik efter så jeg ham drikke snapsen. Jeg begyndte nu at lave spektakel med træskoene i brostenene, og hurtigt gled Marius ned af bænken og gik usikkert på gulvet. Jeg fortalte mester det, jeg havde set, og så kom Marius dinglende, han kom hen at sove. Nogle dage senere foretog hans far og mor et eksperiment med flasken på bordet. De gik ud, men ikke længere end ud i bryggerset, hvor de havde udsigt til vinduet, hvor Marius stod lige for. Et mægtigt brøl fra hans far var årsag til, at Marius kun fik én snaps, den sidste, derefter blev flasken forvaret, men for mig blev det en gåde, at drengen syntes, det smagte godt. I min læretid havde jeg en gang fået en snaps, og jeg syntes, den smagte frygteligt, så der gik mange år, før jeg igen smagte en.

Når man var dimitteret fra datidens borgerskole var salmebog, katekismus og bibelhistorie næstende eneste fag, man var nogenlunde hjemme i; derimod var skrivning og regning to fag, der var al mulig grund til at arbejde videre med, da jeg nu ikke mere måtte fuske. Ved hjælp af et rent regnegeni, en mejerist, gik sommeraftenerne og de vinteraftener, jeg ikke var til gymnastik, for jeg skulle jo regne med, at jeg til næste år skulle ind som soldat.

En gammel skik var det i Kauslunde, når høsten var kommet i hus at holde høstgilde. Hertil var indbudt alle, som havde hjulpet til i høsten i den pågældende gård, samt alle gårdmænd og deres koner i byen. Min mester og hans kone var med til alle høstgilder, for det betragtedes som en selvfølge, når han skulle afgive hans folk to dage for at tjene høstgildet, så var han og hans kone gæst ved alle gilder. Jeg var med til fem gilder, disse gilder begyndte kl. 7. Menuen var suppe, stegt gås, and, kylling, i mange tilfælde også ribbenssteg, hertil drak vi gammelt øl, og så kom kaffen med helt usandsynlige bjerge af bagværk. Herefter halede spillemanden harmonikaen frem eller stemte fiolen, og så begyndte dansen i storstuen. Da ældre gik gerne ind i en anden stue og fik kortene frem og tømte glassene eller kopperne for toddyer eller kaffe-punche; de dansende drak gammelt øl eller adskillige gange kaffe. Ca. kl. 2.30 spillede musikken af, og så gik man ind til et overdådigt frokostbord; hertil var der gammelt øl, og de, der kunne lide snaps, behøvede ikke at tørste, og selvfølgelig kaffe med bagværk. Mellem gilderne var der nogle dage, for maverne skulle jo være i orden til næste anstrengelse.

Den mand, som pløjede og gjorde andet arbejde med heste på min læremesters mark, havde fået en ny fattig lille hjorddreng, der hed Anders; han havde jo hørt om disse overdådige høstgilder. Han kom hen til mig og spurgte, om han måtte sidde ved siden af mig ved høstgildet. "Ja, det må du, Anders". "Ja, for jeg er bange for, at jeg ellers ikke skal få noget mad". Vi havde spist den første tallerken suppe, det smagte herligt. Anders sagde: "Jeg kan godt spise en til". "Nej, Anders, der kommer meget mere, du skal smage". Så kom der et fad med gåsesteg. "Må jeg få det gåselår?" "Det er alt for stort, der kommer meget mere, du skal smage"; men Anders tiggede for gåselåret. Han fik det, så kom fadet med kartofler; jeg gav ham nogle få stykker. "Jeg vil gerne have mange flere". "Nej, du må ikke få flere". Anders var ikke tilfreds med, at han ikke måtte få flere, Da Anders havde spist det mægtige gåselår kom fadet med andesteg; Anders sagde: "Hvor ville jeg gerne have noget af det, men jeg synes ikke jeg kan mere". Jeg gav Anders et lille stykke sprød andebryst og en kartoffel. Så kom der stegt kylling. "Det er en skam, jeg ikke kan spise mere, kan jeg ikke godt gå ud": "Jo, det kan du Anders". Da vi efter en halv times forløb gik fra bordet, gik jeg ud for at se efter Anders. Jeg hørte fra vognporten en stemme, der lød: "Åh ja - åh ja". Dér lå Anders over en vognstjært. "Åh, det er en skam, jeg har spist for meget, det var det store gåselår, jeg ville så gerne have det, for jeg har aldrig smagt gåsesteg før, og nu er hele aftenen ødelagt". "Nej, den er såmænd ej, nu skal du lige med det samme gå ned til Gamborg korsvej og tilbage igen, så har du gået 6 kilometer, og så snart du kommer hertil igen, går du ind og lægger dig i din seng med tøjet på og skal der sove en time, jeg kommer og kalder på dig". Anders var frisk, da jeg hen på natten kaldte på ham.

Det var Anders' første høstgilde, og her fik han samtidig forståelsen af forskellen på velstand og fattigdom. For den lille husmand og arbejdsmanden, der fik deres kost på gården, gik det jo, men hvordan gik det for hende, der sad derhjemme med børneflokkene og skulle føde og klæde dem alle for en krone om dagen, for det fandt man var en god betaling, når manden fik kosten på gården. Så er det jo forståeligt, at forældrene sørgede for at få de små rollinger ud i hverdagens slid, drengene som hjorddreng og pigerne for at passe gæs og andet fjerkræ eller gå til hånd på anden måde, for så var der da dem færre at mætte. Men det var jo de gode gamle tider, som vore snakkesalige mennesker gerne vil have tilbage, selv om de slet ikke kender dem. Jeg har endnu ikke hørt en mand eller kvinde over 70, der har et sådant ønske.

I forsommeren, når høet var kommet af marken, holdtes et slagilde, der gik på skift mellem gårdene, og her var hele byen med. Serveringen kom ganske vist ikke op på samme højde som høstgilderne, men det var alligevel noget, deltagerne glædede sig til. Hos min læremester var travlheden ikke blevet mindre; vi havde fået en ny svend til det grovere smedearbejde. Jeg tilbragte en stor del af min tid ved drejebænken eller på blikkenslagerværkstedet, hvor jeg lavede nye transportspande eller andet blikkenslagerarbejde. - Min læremester havde optaget en ny produktion, en æltemaskine til bageribrug, hvorpå der blev god afsætning, vistnok den første i Danmark.

I efteråret 1901 var jeg på session og blev udskrevet som kystartillerist. I et brev til en ven, som jeg havde, og som lå ved samme våbenart, fortalte jeg, at jeg var taget til samme våbenart som ham. Han sendte mig en lærebog for kystartilleriet og skrev: "Læs flittigt i den, for kan du noget af det, der står i lærebogen, har du det meget lettere som soldat". Jeg havde omtrent $\frac{3}{4}$ år til jeg blev indkaldt, og alt det, der stod i bogen, havde jo nyhedens interesse; jeg lod ingen lejlighed gå tabt, men læste afsnit på afsnit, så da jeg den 4/6 1902 mødte i Kastellet i København, kunne jeg næsten bogen som min ABC.

Med damper blev vi ført ud til Middelgrunden efter at have fået uniformen på og det civile tøj afleveret på Soldaterhjemmet. De første dage gik med gymnastik, oplysning om, hvem vi skulle gøre honnør for, en mængde øvelser med at gøre honnør, holdningsøvelse etc. Efter nogle dages forløb blev vi delingsvis ført op på brystværnet, hvor kanonerne lå 46 fod over vandets overflade. Den deling, jeg tilhørte, blev af en korporal ført hen til en fløjkanon. Korporalen sagde:- "Her ser De en af fortets største kanoner, men den er der vel ingen, der kender?" Jeg sagde: "Jo". Premierløjtnanten for første kompagni stod bag os og kom hurtigt om foran os og spurgte; "Hvem var det, der kendte kanonen, kom her frem". Jeg trådte et skridt frem. "Kan De fortælle noget om kanonen?" "Ja, det er en 30½ cm stålskanon, model 1893, kanonen består af et kærnerør, en kappe og flere ringlag", og så hele den øvrige remse, der stod i bogen. "Fuldkommen korrekt", sagde premierløjtnanten, "Har de været soldat før?" "Nej". "Hvorfra har De den viden?" "Fra lærebogen, der blev jo sagt, at vi skulle læse flittigt i den, og det har jeg gjort". "Ja, men det er dog forbløffende, lad os gå hen til det næste batteri; kender de også disse to kanoner?" "Ja, når jeg må få størrelsen at vide". Størrelsen var 17 cm, og her remsede jeg også op efter bogen. "Ja, det er forbløffende, vi går hen til det næste batteri". Her kunne jeg se, at kanonerne var noget mindre, og jeg gættede kanonernes størrelse og rask sagde jeg: "Det må være et 120 mm hurtigtskydende batteri". Også disse kanoner remsede jeg op efter lærebogen. "Ja, fuldkommen rigtigt, hvor mange kanoner har vi på Middelgrundsfortet?" Jeg nævnede størrelsen og antallet. "Helt rigtigt; De ser der højt oppe på fortet et lille hus, hvad tror De, der er i det?" "Det er en kikkertstation; der er ikke andet end en stor kikkert, og med den kan man måle afstanden til målet, der skal skydes på, og afstanden kan måles indtil en meters nøjagtighed, og dette mål opgives til kanonkommandøren og herefter indstiller han sit visir". "Det er helt rigtigt".

De følgende timer i teori blev holdt i et værelse med kateder, hvor premierløjtnanten stod. "Kom her op 630". Jeg fik at vide, at jeg skulle tale højt, så alle kunne høre det, jeg sagde, og så de første fem-seks timer måtte jeg alene holde for til lærebogen var gennemgået, og vistnok den eneste fejl, jeg begik, var, da jeg skulle gennemgå flagkortet, hvor alle nationernes flag var citeret. "Disse fejl skal være Dem tilgivet", sagde premierløjtnanten; "Jeg tror ikke, jeg nogensinde har hørt en soldat, der har lært alle disse flag. Resten af tiden, De er soldat, er De fri, når vi andre har teori". Jeg talte jo ikke om, at jeg havde haft efterår, vinter og forår til at læse i bogen.

Da to måneder var gået, rejste det gamle mandskab hjem. Nu var skoletiden forbi, vi var nu menige, nu blev de faststående udtaget, "630", råbte premierløjtnanten, "Vil De være faststående?" "Ja, tak". "Hvor vil De hen?" "Gerne hos mekanikeren (kaldet smeden)". "Hvorfor vil De derhen?" "For at lære noget mere".

Jeg blev faststående hos mekanikeren. Nogle måneder senere var der lodtrækning om de ca. ti frinumre; jeg var heldig og trak et frinummer og kunne nu rejse hjem. Selv om min plads hos mekanikeren var en herlig plads, fri for militærøvelser, stropeture og alt andet, som nu hører militærlivet til. Lige før jeg mødte som soldat døde min far, og nu ville jeg hjem og besøge min mor og mine søskende, men da toget nåede Kauslunde, stod jeg af for at besøge min læremester og hans kone. Da jeg havde sagt goddag, sagde mester: "Åh, kan du ikke blive hos mig en lille tid og hjælpe mig over den værste travlhed; løn spiller ingen rolle". Jeg sagde: "Jo", og et par dage efter var jeg i min gamle læreplads og kom ikke derfra før fastelavnsmandag 1904 kl. 3½, da sognefogeden kom og buldrede mig op. Han havde et telegram, der lød: "Mød øjeblikkelig ved Deres afdeling", underskrevet "Krigsministeren".

Krigen var brudt ud mellem Rusland og Japan, og vi skulle være vagthunde i Øresund. Her fik jeg så 71 dages ferie hos mekanikeren, og omtrent daglig et spil l'hombre. Vi blev hjemsendt, og jeg har ikke været soldat siden, bortset fra 6 dages manøvre på Kastrupfortet, eller været på Middelgrundsfortet siden. Dog var det lige ved at ske først i halvtredserne. En aften var jeg i et privat selskab sammen med Venstres forsvarsminister Harald Petersen. Vi to kom til at snakke militær. "Ja, men kunne du ikke tænke dig at komme ud og se dit gamle fort?" "Jo, det kunne jeg". "Det ordner jeg, vi sejler i ministerens chalup, jeg meddeler chefen derude, at jeg kommer med en æresgæst, der skal modtages med fuld honnør af første kompagni, og så meddeler jeg dig, når vi skal sejle". Men ak, den storhed nåede jeg ikke, da der pludselig blev travlhed på rigsdagen. Landstinget skulle jo afskaffes, dagen blev fastsat til den 21. september (min fødselsdag). - Jeg kom ind i folketinget på min kones fødselsdag, og jeg forlod altså landstinget på min egen.

Nu var jeg besluttet på, at jeg ville have en anden plads. Hidtil havde jeg kun været i Kauslunde, men på vejen hjem for at besøge min mor stod jeg af i Kauslunde; - jeg ville ikke rejse forbi de to vidunderlige mennesker, som jeg aldrig kunne glemme; - men straks min gamle mester så mig, sagde han: "Kan du ikke godt blive her en lille tid; min mestersvend er død, og travlheden vokser mig op over ørerne; jeg ville gerne have, du overtog mestersvendens plads, for de svende jeg har, er vel unge, og jeg har hidtil ikke kunnet få en svend, der kan tage pladsen". Jeg sagde: "Ja, jeg bliver her til først på sommeren".

DSB's signaltjeneste havde begyndt på signalforandringen, og et hold arbejdede på Kauslunde Station. Jeg kom til at kende en smed, som boede i Århus, en noget ældre mand, som var vant til arbejdet i Kauslunde fra signaltjenesten i Århus. Jeg så registret i centralapparatet, som han var ved at lave efter nye tegninger. Det var finmekanisk arbejde, som interesserede mig. Manden sagde til mig: "Du skulle søge om at komme med ved signaltjenesten". Telegrafmesterens kontor var på banegården i Fredericia, og her kunne jeg træffe ham søndag formiddag, men jeg skulle optræde korrekt militærisk, hvis jeg ville have noget ud af et besøg. Han var gammel oversergent og gymnastiklærer for de kongelige børn, og det havde kvalificeret ham til at blive telegrafmester. "Endvidere", sagde manden, "er jeg sikker på, at der skal en smed og maskinarbejder med ved et andet hold længere inde på Fyn; men husk tre reglementerede hårde militærslag på døren, korte spørgsmål og svar, og så held på rejsen".

Jeg afleverede de tre reglementerede slag på døren. "Kom ind, hvad vil De?" "Gerne tale med hr. telegrafmesteren". "Om hvad". "Om muligheden af at komme med som smed og maskinarbejder ved signalforandringen". "Nej, det har jeg ikke truffet bestemmelse om endnu". Jeg bad undskylde, og belavede mig på at gå. "Et øjeblik", brillerne fik et skub op i panden, "Hvor har De lært?" "Hos J.P. Mortensen i Kauslunde". "Han kan dreje". "Ja, han er meget dygtig". Er der mere end smede- og maskinfaget, han arbejder med?" "Han arbejder med alt i uædle metaller, og har borgerskab som fabrikant". "Og hvor har De arbejdet?" "Kun hos min læremester og hos mekanikeren på Middelgrundsfortet". "Jeg har en tegning her over ændring af afhængigheden i et centralapparat; kan De finde ud af den?" Jeg kunne jo se, hvilken betydning aksler, klinker, paler og skinner havde i apparatet. "Tak, det er tilstrækkeligt, jeg har besluttet at antage Dem, jeg bestiller et fripas til Dem, det kan de hente på billetkontoret og tage med tog 28 til Årup og begynde der den 6. juli". Denne dato begyndte jeg i 1904, og sluttede i 1947, den 1. april.

Det var et meget interessant arbejde, jeg her havde fået og var glad for. Alt var pas-arbejde; der skulle udvises akkuratse, som om det skulle være dele af et urværk. Da der var gået en månedstid, skrev min læremester til mig, om jeg ikke en søndag kunne komme til Kauslunde; han ville gerne tale med mig. Jeg kom, mester tog en tegning frem og sagde: "Jeg er blevet autoriseret til montering af lynafledere efter netsystemet, kan du finde ud af tegningen?" "Ja, meget let". "Ja, jeg har fået, så vidt jeg husker, Nørre Aaby Kongsgaard som den første at montere et lynaflederanlæg på, men jeg kan jo ikke kravle på taget, og derfor ville jeg gerne have en mand uddannet til dette arbejde; tror du ikke, du kunne få fri i 14 dage for at du kunne uddanne en mand?" "Jeg ved det ikke, men jeg skal spørge". Da jeg traf telegrafmesteren, sagde jeg: "Min læremester bad mig hilse telegrafmesteren og spørge, om jeg ikke kunne få fri i 14 dage". "Nej, det kan De ikke; vi har jo alt for travlt". "Ja, det har jeg sagt". "Hvorfor ville Deres læremester have Dem fri i så lang tid?" Jeg fortalte alt derom. "Hvornår skulle De have den frihed?" "Det ville mester ganske overlade til telegrafmesteren, når jeg bedst kunne undværes". "Åh, hvor ville jeg gerne gøre Mortensen en tjeneste, og så er det jo en stor ære for Dem; jeg skal overveje, hvordan jeg kan få det tilrettelagt; kan De omtrent sige, når De er færdig med apparatet her?" Det sagde jeg. Senere sagde han: "Fra den dag er De fri, men jeg kan ikke give Dem løn i den tid". "Nej, jeg forstår det", og det gjorde min læremester også, og alligevel var han glad for de 14 dage, jeg havde.

Efter godt et halvt års forløb var vi færdige med signalforandringen på Fyn, og så kom turen til strækningen Fredericia-Skanderborg. Da vi kom til Børkop, indtraf der en begivenhed, som gjorde, at i min jernbanetid blev Børkop den station, jeg besøgte mest. Jeg kom til at spise hos banearbejder Mathias Pedersen og hans kone Hanne. Hun lavede herlig velsmagende mad; når man sådan skifter pensionat hver fjortende dag, opdager man, at den ædle kogekunst ikke er lige stærkt udviklet alle steder. Nu kan det også godt være, at når jeg kom til at synes så godt om de to mennesker, var det en medvirkende årsag, at de havde en ung og i mine øjne køn og intelligent datter. Vi giftede os den 12. marts 1909. Hun har slægtet sin mor på med herlig veltillavet mad. Nu har hun i 53 år været min indenrigsminister, og skulle en ulykke overgå mig, synes jeg, det værste ville være, hvis hun blev taget fra mig. Min svigerfar fik vi ikke lov til at beholde så længe, men verdens bedste svigermor kunne vi glædes ved at beholde i mere end 30 år, og i alle disse år har vi ikke vekslet et forkeret ord. Hun var som min egen lille mor, der døde i 1905. Nu har jeg foran hævet min lille kone højt; jeg må dog tilstå, at der var et område, hvor vi ikke var enige, og det var militærspørgsmålet. Jeg har altid i mine unge år hævdet, at der var meningsløst i et lille land og et velordnet samfund at opretholde militærvæsenet, der er meget kostbart; vi har jo til ordenens opretholdelse politiet; min kone holder på, at militær er nødvendigt alene for at kvikke de unge mennesker op, og der lærer de også meget.

En søndag, kort efter vi var blevet gift, sad vi ved middagsbordet, det var et herligt forårsvejr. Vi var enige om at gå en lang tur. "Kan du ikke vaske køkkengulvet over medens jeg vasker op, så kan vi komme før af sted", sagde min kone. "Jo, det skal jeg"; jeg tog en øse vand, smed det midt på gulvet, og var på vej hen til skabet for at hente en skrubber, for det fint ferniserede gulv skulle have en ordentlig omgang. Min kone råbte: "Har du spildt vand på gulvet?", og øjeblikkelig begyndte hun at tørre vandet op, og erklærede: "På den måde vasker man ikke gulv". "Det har jeg lært ved militæret, og jeg fik altid ros for min gulvvask". Jeg har aldrig siden fået lov til at vaske gulv.

I 1908 blev jeg fast ansat som telegraphåndværker med station i Struer og med en mægtig strækning at rejse på, hele vestkysten Thisted-Varde-Skjern-Funder-Struer-

Viborg-Skive-Glyngøre-Holstebro-Herning-Viborg. Jeg var agitator såvel for mit forbund, Dansk Jernbaneforbund, som for socialdemokratiet, men det var en håbløs egn at agitere i, så godt som alle dem, jeg søgte at påvirke, var enten venstremænd eller missions, og i de fleste tilfælde begge dele, det var jo I.C. Christensens egn, eller lige så tit kaldet degnen fra Hee. I.C. var en politisk dygtighed, venlig og forgudet af venstre, dog var det som om der i de senere år havde sneget sig en tvivl ind.

Jeg husker et vælgermøde i Ulfborg i 1909. Den radikale Slengerik, folketingsmand for Middelfartkredsen, deltog i mødet. Efter mødet gik jeg over på stationstoiletet; her stod to fra omegnen, der også havde overværet mødet; det jeg hørte af samtalen, lød: "De æ da en grov kol ham Slenrik, men a tøv no han høj ret", hvortil den anden svarede: "Ja, de tøv a aa, a truer sku at I.C. han snyer vos".

Den senere folketingsmand i Nyborg, Bjerring, har fortalt mig, at han havde deltaget i et vælgermøde sammen med I.C. i hans valgkreds. I.C. overtog selv dirigenthvervet, og derefter talte han, og da han havde sluttet, sagde han: "I aften er der kommen en mand, som vil fortælle jer noget om socialdemokratiet; vær så god Bjerring". Bjerring fortalte mig, at han angreb I.C. og venstre meget kraftigt, og glemte ikke de svage punkter; derefter gik han over til at tale om den politik, som socialdemokratiet førte, og som adskilte sig meget væsentligt fra venstres. I.C. spurgte: "Er der nogen, der ønsker at sige noget?" Det var der ikke. "Vil De sige mere Bjerring". "Nej ikke før De har svaret på de angreb, jeg har rettet mod Dem". "Hvorfor skulle jeg det, her i min kreds er man enige om, at den politik vi fører, er den rigtige; ja, er der så ingen, der ønsker at sige noget, så gør vi, som vi plejer, synger "Altid frejdig når du går"".

Valgafteften i 1909 var jeg i Tarm. Assistenten, der havde aftenvagt, var stærkt politisk interesseret, og socialdemokrat i modsætning til mange af hans kolleger; de følte sig jo hørende til overklassen, de havde jo præliminæreksamen, og det var meget i den tid. Assistenten sagde: "Kom du ind på kontoret; når telegrammerne begynder at komme, kan du tage imod dem". Forstanderen kom ind på kontoret hen på aftenen; han spurgte: "Hvilket resultat er De interesseret i?" Jeg svarede: "Fredericia; Laust Rasmussen, socialdemokrat, er valgt der, hans modkandidat er venstremanden og missionsmanden, højskoleforstander Stensballe". Da klokken var 11, var resultatet endnu ikke kommet; forstanderen sagde: "Nu kalder jeg Fredericia, der må de da vide, hvem der er valgt". Laust Rasmussen var valgt, forstanderen sagde smilende: "Så er der ikke overvægt af missionsvælgere i Fredericiakredsen". Nå, jeg vidste jo, at Laust Rasmussen var en glimrende taler, og at man anså ham for en af rigsdagens dygtigste mænd, så også jeg glædede mig over, at han var genvalgt.

Vi var forlængst inde i tiden, da Peter Sabroe var inde i sit oprydningsarbejde for de fortvivlede i vort land. Det var karlekamrene, som i et utal af tilfælde var så elendige og uhumske, at det burde være forbudt, at mennesker skulle have sådanne huller som opholdsrum; og pigekamrene var i vid udstrækning ikke bedre; men en klasse, som bød deres folk noget sådant, havde højres og venstres blades bevågenhed. I årevis kunne man næppe tage et af disse blade i hånden, uden man kunne være sikker på, at der på fremtrædende plads var en hadefuld artikel om Sabroes overgreb: "Et frækt indbrud hos gårdejer N.N. i -by. I går middags, da gårdejer N.N. sov til middag, og folkene var i marken, er den frække socialist fra Århus brudt ind i gården og har undersøgt karlekammeret fra ende til ende, selv sengene har han rodet op i; man opdagede og genkendte ham, da han forlod gården, hvor han frækt stod og talte med og klappede den store og ellers glubske lænkehund, men det synes også, som om denne frække indbryder, Sabroe, har en vis evne til at forhekse lænkehundene; men det kunne dog

være, at karlene i en by ved en eftertrykkelig gang prygl kunne belære ham om, at her skal han ikke komme mere”.

Men trods disse blades provokationer er han aldrig hverken blevet pryglet eller bidt af lænkehunde. Der kunne skrives i alenvis om al den hjælp, som Sabroe ydede samfundets stedbørn, men jeg skal indskrænke mig til at nævne ganske enkelte af de sager, der stod særlig gny om i den angribende presse. Soldaten, der blev pint til døde, og hvor Sabroe ved graven på det voldsomste angreb militæret. Røgterhuset på Skejby mark, en gammel faldefærdig rønne og en defekt kakkellovn, som gårdmanden ikke ville lade reparere, og som var årsag til at hytten nedbrændte, og så vidt jeg husker syv børn indebrændte, da forældrene kl. fire var gået op på gården for at malke. Bagermester Erritsø og en del andre sager om barnerov, som højre- og venstrebladene skrev mange artikler om, var alle pæne og intelligente mennesker, som nu den pæne og hæderlige indremissionær forstander Mortensen, Flakkebjerg, som efter en kommissionsundersøgelse blev fundet ganske uegnet som forstander for en opdragelsesanstalt, og som venstres justitsminister Alberti afskedigede på stående fod.

Der var pighjemmet Hebron ved Struer, hvor den indremissionske fru Brandsholm residerede; også hun blev afskediget som ganske uegnet som forstanderinde for et pighjem; men denne afskedigelse vakte et voldsomt røre inden for Indre Mission.

I 1911 skulle jeg til kongres i Århus; jeg skulle rejse lige fra mit arbejde på en af vestkystens stationer; jeg rejste over Skjern-Skanderborg. I Silkeborg havde Robert Svendsen givet flyveopvisning, og en voldsom mængde mennesker skulle med toget. Min sidemand sagde: “Der bliver lige så lidt plads fra Skanderborg til Århus”. Jeg sagde: “Ja, jeg venter et kvarter i Skanderborg og tager med et godstog til Århus”. “Kan jeg også gøre det?” “Ja, udmærket”. Da vi sad i godstog, sagde min medpassager: “Er De politisk interesseret?” “Ja, jeg er socialdemokrat”. “Udmærket, jeg er højremand”. “Må jeg så spørge Dem, hvad mener De om Sabroe, han har jo lige sagt, at den næste bøde, han får, vil han afsone i Skjern arrest”. Jeg var jo da sikker på, at jeg overfor højremanden og embedsmanden fra Århus skulle forsvare Sabroe. “Hvad jeg mener om Sabroe; jeg bor i hans valgkreds og jeg stemmer på ham, og jeg agiterer for ham alle vegne, hvor jeg kan komme til det”. “De siger, De er højremand, og så agiterer De for Sabroe; jeg må sige, jeg er forbløffet og helt desorienteret, det er da helt imod højres program”. “I dette tilfælde bryder jeg mig ikke en døjt om programmet, jeg anser Sabroe for rigsdagens betydeligste mand; for ikke en af disse pæne og hæderlige mænd, der vandrer i salene i Fredericiagade, nej, der er ikke én af disse pæne mænd, der tør nærme sig den møgbunke, som Sabroe har tændt ild i, og den kæmpeagitation, som højre- og venstrebladene i årevis har leveret mod Sabroe; og dem, der har fået et tilsyn at føre, får en skræk i kroppen for, at dette tilsyn ikke er og har været, som det burde”. I Århus sagde jeg farvel til højremanden, Sabroes vælger, som jeg glædede mig til at fortælle Sabroe om.

En dag indeholdt bladene en meddelelse om, at Sabroe en nærmere bestemt aften kl. 8.30 skulle tale i Viborg. Til samme aften kl. 8.30 havde missionen med dags varsel indkaldt til protestmøde mod Sabroe ved hjælp af løbesedler. Mødet skulle afholdes i Hotel Struers store sal: “Alle var velkommen”. Så snart formanden for socialdemokratiet i Struer fik en løbeseddel om eftermiddagen, som mødet var om aftenen, afsendte formanden et telegram til eksprestoget, som Sabroe kom med. I telegrammet fortalte formanden om mødet: “Jeg håber, vi får fat i alle vore medlemmer, vi håber, vi kan trække begyndelsen af mødet noget ud, bl.a. ved at kræve valg af dirigent etc.; vi optager referat; dit tog er her kl. 9”. De første to svar var: “Nej, jeg skal stå af i Viborg”.

Formandens sidste telegram var til toget i Århus, og lød: "Kan du da ikke se, her skal laves et trick og en løgnehistorie fra missionens side, som vil være ødelæggende for dig og hele dit arbejde; hvis du vidste, hvad jeg ved, siger du ja". Fra Langå kom et telegram, der ganske kort lød: "Jeg kommer". Formanden for socialdemokratiet havde fået de fleste af vore medlemmer samlet sammen i ventesalen på banegården, en 30-40 af os skulle sprede os i salen mellem mødedeltagerne, det var en varm og stille aften, så vi vidste, at vinduerne blev lukket op, og her blev så resten af vore medlemmer fordelt, i værelset foran salen lige op til døren stod vor bestyrelse for at give plads for Sabroe, når han nogle få minutter over 9 kom. Når vi var fordelt sådan, var det for at forhindre uro; missionen måtte frem for alt ikke få anledning til at beklage sig over uro. Da Sabroe kom, stod en mand med en bakke med et par stykker smørrebrød, en anden mand stod med en sodavand. Imedens Sabroe spiste det par stykker mad, lyttede han til manden på talerstolen, der læste en skrivelse op, som var underskrevet af pigerne fra Hebron, men der gik ikke mange minutter, før en af missionsfolkene havde opdaget, at Sabroe var der, og det gik som en løbeild gennem salen. Manden på talerstolen kunne på det røre, der blev, se, at der var sket noget særligt, holdt pludselig op med den lige påbegyndte oplæsning. Der blev gjort så megen plads, at Sabroe kunne kante sig op til talerstolen. Sabroe sagde: "Bliv endelig ved, jeg skal nok være rolig". Men manden forlod talerstolen, og det syntes ikke at der var andre, der ville tage den i brug. Så spurgte Sabroe dirigenten, om han måtte sige noget, og det fik han lov til. Så spurgte han manden, der stod med det papir, han havde begyndt at læse: "Må jeg låne det?" Manden vidste ikke, hvad han skulle gøre, og så spurgende hen på dirigenten. Efter nogen overvejelse nikkede han, så Sabroe fik papiret, som de unge piger havde skrevet under på. Sabroe sagde: "Det er kedeligt, at de unge piger ikke er her". I munden på hinanden lød et par stemmer nede fra forsamlingen: "Pigerne er her, det har vi sørget for". Sabroe fortsatte: "Åh, kan de unge piger ikke komme her op?" Efter noget besvær blev der banet vej for de unge piger. Sabroe sagde: "Jeg skal nu gøre forsøg på at læse, hvad der står på dette papir, men det er skrevet sådan, at det vil volde mig besvær, selv om jeg dog er vant til at læse besværlig skrift". Indledningen var: I sit forblindede had til fru Brandsholm havde Sabroe dikteret de unge piger i forhøret at svare ..., og så kom hele resten, som jeg ikke mere husker. Derefter fortsatte Sabroe: "Nu stiller jeg et par spørgsmål til de unge piger, og jeg beder jer svare så højt, at de, der sidder her ved talerstolen, kan høre, hvad I siger, så siger jeg svaret højt. Har jeg nogensinde bedt jer sige andet end sandheden i forhøret?" De unge piger siger: "Nej". "Altså er alt det, der står på papiret, usandhed; har I selv læst, hvad der står på papiret, eller er det læst op for jer, før I skrev jeres navne under?" De unge piger nævnede tre kendte mænd, der kom og fortalte dem: "Nu, da fru Brandsholm er kommet bort fra Hebron, lever hun i yderste nød, og derfor kommer vi til jer, for I er de eneste, der kan hjælpe hende, og I skal bare skrive jeres navn her under, så gør I en god gerning". Manden, der afleverede den famøse skrivelse til Sabroe, ville gerne have skrivelsen igen. Hertil bemærkede Sabroe: "Tak, den beholder jeg til minde om mødet i aften". Den ene missionsmand efter den anden gled nu stille ud ad bagdøren, og jo længere Sabroe kom frem i sit foredrag om, hvad man burde kunne forlange af rettroende mennesker, når det drejede sig om en håndsækning til ulykkeligt stillede mennesker, tømtes salen hurtigt for indremissionens folk.

I sommeren 1911 blev pladsen som telegraphhåndværker ledig i Fredericia. Der var den gang kun fire af de pladser i hele landet, så jeg skyndte mig at søge pladsen, ikke fordi jeg var ked af at være i Struer; dér var flinke og prægtige mennesker, man kom til at sætte pris på; men Fredericia var nu en gang min barndomsby, her havde jeg også mange gode venner og partifæller, og tjenestemæssigt set var det betydeligt bedre at bo i Fredericia. Toggangen var langt bedre; her kunne jeg i det væsentligste komme

hjem hver aften, og det var ganske umuligt på den store strækning, jeg havde i Struer; og derfor udrød min lille kone gang på gang: "Kunne du dog blot få pladsen i Fredericia". Min kone kunne ikke klare klimaforandringen fra det relativt milde klima på østkysten til det barske og stormende klima på vestkysten. Den stærke blæst fra vest følte vi altid som noget ubehageligt. Hvert eneste træ var af vestenstormen bøjet mod øst, og så havde vi havgusen, som slet ikke kendes i det øvrige land. Når vi efter en varm sommerdag kom hen under aften, kom havgusen væltende som en stærk tåge, og var man indenfor dens rækkevidde, kom man øjeblikkelig til at fryse, så tænderne klappede i munden, og kom man så ind i en stue, følte man det, som var man kommet ind i et godt opvarmet drivhus. Man kunne også opleve noget ejendommeligt på vestkysten. En dag jeg stod ved indgangssporskiftet på Ulfborg station, kom jeg til at se udover det trøstesløse landskab mod vest, men i stedet for lyngen så jeg en østjysk landsby, med frodige græs- og kornmarker, veje, kirke, skole, gårde og huse, alt var så vidunderligt tydeligt at man kunne se solen spejle sig i vinduesruderne. Til en af de stedlige sagde jeg: "Er jeg blevet tosset, se der ude?" "Ja", sagde han, "Det sker, at man undertiden ser sådan noget, men jeg synes dog, at det er den tydeligste luftspejling, jeg har set". Vi så på den i nogle minutter, så begyndte den at sløres og vel 5 minutter efter var der igen den trøstesløse lyng så langt øjet rakte. - Det er den eneste luftspejling, jeg har set, men i dag, vel over 50 år efter, står den tydeligt i min erindring.

Jeg havde fået pladsen i Fredericia, og hertil flyttede vi den 1. september 1911; men samtidig måtte jeg efterkomme en seks dages indkaldelse til militæret. Mit kompagni skulle ligge på Kastrupfortet. I de 6 dage havde jeg to store oplevelser. Den ene var en flueoplevelse. På fortet var der, tror jeg, millioner af store, fede fluer. Stod der en tallerken med et stykke mad, kunne man ikke se maden, men kun en kage af store, fede fluer, som var ved at mase hinanden for også at komme til; aldrig har jeg set noget så modbydeligt. Den anden begivenhed var at se Robert Svendsen flyve over Øresund. Det var helt stille vejr, og man kunne se flyveren sidde bag den lille motor, i et net af tynde barduner under sejldugsvingerne. I ganske ringe højde og langsomt gled han ud over Øresund. Jeg tror, at flyveturen tog noget over en halv time, mod nu nogle få minutter. Men alle de københavnske blade havde med kæmpeoverskrifter beundret Robert Svendsen for den dristighed, han havde vist ved at flyve over Øresund i et befordringsmiddel, der var tungere end luften.

Vi havde nu slået rod i Fredericia, og vi havde fået en vennekreds, som vi var glade for. Selvfølgelig var vi i Børkop så godt som hver søndag, og aldrig kunne vi finde på at tage hjem før med sidste tog. De søndage var herlige dage.

I Børkop var der et lille elektricitetsværk, men endnu i 1912 var der mange af de ældre ejendomme, der klarede sig med petroleumslys. Jeg havde talt med min svigerfar om at få elektrisk lys lagt ind: "Jeg skal nok lægge det ind for dig, du skal blot gå hen på elektricitetsværket og spørge, om jeg må installere det. De vil da spørge, om jeg er elektriker, og så svarer du, ja, det må du regne med, du ved da, jeg har været på det store elektriske anlæg på Middelgrundsfortet". Jeg fik lov til at installere, og jeg aftalte med den gamle installatør i Børkop, en mand på over 70 år, at han skulle levere alle materialerne, som jeg skulle bruge. Endvidere skulle installatøren trække stikledninger over og slutte dem til nettet, samt hænge målertavlen op og slutte den til stikledningerne; hele den øvrige installation skulle jeg så lave. Jeg skrev en seddel over de materialer, jeg skulle bruge, og min svigerfar skulle så have det hjemme til jeg kom med første tog næste søndag. Da min svigerfar kom med sedlen på det installationsmateriale, jeg skulle bruge, sagde den gamle installatør: "Det er helt galt, det, der er skrevet op, alle de rør skal han ikke bruge, og porcelænsknapper, som han skal bruge

mange af, og skruer har han fuldkommen glemt". Min svigerfar sagde: "Jeg må hellere få det med, som han har skrevet op". Da jeg søndag morgen mødte, var den gamle installatør også mødt, og da vi drak morgenkaffen sagde installatøren: "Du har fuldstændig glemt porcelænskapperne og alle skrueerne, men nu har jeg taget en hel pose fuld med". "Ja, men jeg skal slet ingen bruge". "Ja, men hvordan vil du bære dig ad?" "Det hele skal lægges i rør og fiskes, efter elektricitetslovens forskrifter, og der bliver ikke et rør at se i stuerne; tror du, du kan nå at sætte målertavlen op og få sluttet til nettet inden aften?" "Ja, det kan jeg sagtens". Så skal jeg prøve, om jeg kan få installationen i korridor, stue og køkken færdig, så vi kan få elektrisk lys i aften". "Nej, det kan du ikke nå". Da jeg satte mekkeren på og drejede nogle gange på svinget, sagde den gamle: "Hvorfor gør du det?" "Så er jeg 100 procent sikker på, at der ingen overgang er på anlægget". Da jeg havde sat lamper i fatningerne strålede det hvide lys, og da jeg næste søndag var færdig med hele anlægget, sagde den gamle installatør: "Jeg har lært mere på de her to søndage end i hele mit liv, og det skal du have tak for". Jeg tænker, jeg blev lidt høj i hatten ved den udtalelse.

Mange år efter kom jeg til at køre i toget sammen med en ingeniør fra Fredericia, ud til en af vestbanens stationer. Denne mand havde så meget interessant at tale om, og jeg var lutter øre. Jeg sagde: "I morgen skal jeg til Bramminge. Vi har noget arbejde, der i den første uges tid vil forhindre mig i at rejse hjem". "Ja, jeg skal også til Bramminge, men jeg rejser hjem om aftenen, og så står min vogn på hotellet, men jeg giver dem på hotellet besked om, at De må tage vognen og se omegnen i disse herlige aftener". Jeg takkede for tilbudet.

En dag sagde ingeniøren, der rejste for brandforsikringssselskabet og målte installationerne igennem: "Ja, nu skal jeg begynde i Børkop". Der gik måske en måned, så kom jeg til at rejse sammen med ingeniøren igen; han fortalte, at nu var han færdig i Børkop. "Var det slemt i Børkop?" "Åk ja, der er meget, der skal laves om, der er en del ældre huse og af dem er der kun et, der var fuldkommen rent". Jeg spurgte, hvor huset lå; han forklarede: "Det er en enke, der hedder Pedersen, der ejer huset; fru Pedersen er en dejlig dame at snakke med, jeg blev inviteret til kaffe, og vi fik en lang snak, hvor hun fortalte, at hun havde en svigersøn, som hun satte stor pris på, og det er ham, der har installeret lyset". "Ja, jeg er svigersønnen, så De forstår det glæder mig, at der ingen overgang er efter mere end 20 års forløb". Jeg fortalte om den gamle installatør, at han i fremtiden ville forlade porcelænskapperne. "Åk ja, vi har mange gamle installationer her i landet".

De fast ansatte ved DSB havde et gode, som kun blev benyttet ganske lidt. Vi kunne få en fri rejse i et andet land en gang om året. Statsbanerne gjorde gengæld, når fremmede jernbanefolk ønskede at besøge Danmark. På forbundsmøderne blev det henstillet til medlemmerne at benytte disse frirejser i større udstrækning, men altid blev der svaret: Med de elendige lønninger som vi havde, skulle vi nok lade være at rejse.

I 1911 blev højfjeldsbanen fra Hønefoss til Bergen åbnet. I 1912, så vidt jeg husker, var det det første år vi havde otte dages ferie, de otte dage ville jeg bruge på en rejse i Norge, og derefter i vort fagblad Jernbanetidende skildre rejsen. For mig var det arbejde, som nordmændene havde udført, af kæmpeformat. Så vidt jeg husker, er der fra Hønefoss til Bergen 174 tunneler hugget ud i granit, den længste tunnel Gravehalsen er 5½ kilometer lang, og så de voldsomme stigninger, der er på denne bane, får man et indtryk af, når man en midsommerdag forlader den skønne og varme Hallingdal for ca. en time senere at nå banens højeste punkt i evig is og sne med stationen Finse. Her står en statue af banens bygmester, ingeniør Torbjørn Lekve.

I Bergen sov jeg en nat, det kostede en krone med morgenkaffe. Jeg spiste en lille frokost i spisevognen, den kostede 90 øre, det var første spisevogn, jeg har været inde i, senere gennem årene er det adskillige andre landes spisevogne, jeg har besøgt. Jeg havde tilrettelagt turen, sådan at jeg i videst mulig udstrækning kunne sove i toget. Jeg gik hen til bagagevognen og sagde til pakmesteren: "Jeg er dansk jernbanemand, jeg skal derhen, kan jeg ikke sove her i nat?" "Jo, det kan du", pakmesteren lagde en lang hylde op på den brede hylde, og her sov jeg glimrende. Der var også en anden grund til, at jeg kørte i bagagevognen, nemlig når jeg ikke sov kunne jeg her få at vide en mængde om den egn, vi kørte igennem og meget andet, og altid var pakmester eller togfører villige til at fortælle.

Aldrig har jeg været så træt, som da jeg havde fartet rundt i Bergen og kommet ned fra Blåmanden, Bergens højeste fjeld, hvor der var restaurant og en vidunderlig udsigt. Jeg ville med toget til Voss. Jeg forstår af sangen "På Vossevangen, der vil jeg bo", at her står man midt i den norske naturs storhed og ynde. Så havde jeg to dage til at farte rundt i Oslo, den gang "Kristiania", og omegn. Jeg skulle på udflugt til Holmenkollen, hvor de store skirend foregår i vintertiden, jeg skulle se havnen, hvor de store sejlere lå som kæmpefugle i det klare vand.

En kutter var kommet i havn med dybvandsrejer, en fire-fem gange så store som dem, jeg hidtil havde set. Af en stor kasse med kogte rejer fik man formedelst en 25-øre en stor pose fuld. Hele formiddagen på havnen, på gaderne spiste jeg rejer af posen, som andre spiser slik, men tørsten blev så voldsom, at jeg måtte ofre 30 øre for en Gammel Carlsberg på helflaske. Fra højfjeldet kom toget ind til Oslo kl. 7 morgen, jeg spurgte portieren i forhallen: "Hvor går jeg hen og får en god kop morgenkaffe?" "Det får du her". "Det ved jeg, men jeg vil ud for at se noget". "Åh, javel", han pegede over mod et gammelt to-etagers hus i Karl Johangaden, "Gå op ad trappen der, det er både godt og billigt". Jeg så en hel folkevandring op ad trappen. Jeg så, de lagde nogle få øre og tog en pakke og hurtigt ud igen. Jeg bestilte kaffe og to rundstykker med smør; da værten var gået ud i køkkenet så jeg et bord, hvorpå der stod nogle små tallerkener med et stykke mørkt brød med et spejlæg på; jeg tog en sådan tallerken. Værten kom med herlig kaffe og rundstykker, nu var vi to alene i lokalet; jeg spurgte, hvad alle de mennesker kom efter. "Det er arbejdere, kontorfolk etc., de henter deres frokostpakke, jeg ved størrelsen og hver hylde har sin størrelse, så der betales efter den hylde, pakken ligger på; jeg kan skære pakken billigere, end de selv kan, det eneste jeg forlanger, er aftalte penge. Så skulle jeg betale. "Tak, 35 øre". "Jeg har også taget et stykke", og pegede på tallerkenen. "Jeg har bemærket det". Det blev ikke sidste gang, jeg besøgte denne restaurant.

De otte dage Norgesturen tog med tre overnatninger plus spisevognsbesøg og posen med rejerne og vel nok andre delikatesser, som jeg havde tilladt mig, kostede mig 12 kr 25 øre plus min kones madkuffert.

Jeg skrev en udførlig artikel i Jernbanetidende om turen. Lang tid efter gik jeg på perronen i Lunderskov, da kom en herre hen til mig og spurgte, om ikke jeg var Dons; jeg måtte tilstå det. Han præsenterede sig som ingeniør, navnet kan jeg ikke huske. "De har skrevet en artikel i Jernbanetidende om Deres Norgesrejse. Denne artikel har jeg sikret mig; jeg vil rejse akkurat den samme rute, som De har så udførligt beskrevet, jeg vil se alt det store og skønne, som De har set. Jeg har rejst i syden. Om morgenen har jeg puttet pølse og brød til en dag i ranselen og derefter på klatretur i bjergene, og drikket smeltevand til maden, det er at rejse, så får man noget at se". Året efter kom et

kort fra Norge med tak for en pragtfuld ferie: "Jeg har opdaget, at Norge er et pragtfuldt ferieland, jeg skal derop igen. Venlig hilsen, navnet som er borte".

På den årlige fribillet har jeg gennem årene besøgt adskillige lande. I 1913 gav DSB mig et stipendium til i tre uger at sætte mig ind i svenske sikringsanlæg. Jeg husker, da jeg på vej til Sverige kom op i Sct. Jørgensborg for at hente min anbefalingskrivelse, lykønskede banechefen mig og udtalte: "Nu håber jeg, De forstår at forene det nyttige med det behagelige på en sådan rejse". "Ja, jeg skal gøre mit bedste, og jeg takker for den venlighed, DSB har vist mig".

Da jeg på Malmö billetkontor viste min anbefalingskrivelse, fik jeg udleveret en fribillet, så jeg kunne rejse, hvor jeg ville, i Sverige. Fra forretningsføreren for Dansk Jernbaneforbund havde jeg en hilsen til det Svenske Järnvägsmannaförbundet; på denne hilsen indkasserede jeg en herlig middag og anden goodwill, bl.a. adgang til jernbaneskolen. Her kunne jeg i miniature se alt, hvad de svenske baner havde af sikringsanlæg, og på hvilke stationer de forskellige typer var anvendt, og her kunne jeg skrive hele min indberetning.

Det var herlige tre uger; men da jeg den 13. juli igen stod på en dansk sporvogn ved færgeren på Østerbro, var der en af passagerne, der udbrød: "Det er dog en frygtelig ulykke, der er sket i eftermiddag, jeg har lige set telegrammet. Englandsekspressen er løbet af sporet ved Bramminge, og der er mange sårede og dræbte, og blandt de dræbte er Sabroe". En ældre dame udbrød: "Åh nej, er Sabroe død, ham kan vi slet ikke undvære". - Der gik ikke lang tid efter Sverigesrejsen, før jeg blev formand for Dansk Jernbaneforbunds fællesafdeling.

Verdenskrigen skaffede os mange bryderier.

I 1919 startede vi Civiletaternes Boligforening, og det blev et betydeligt arbejde, indtil dette problem var bragt i havn. Først var der forhandling med byrådet om byggegrunde, derefter tegning af husene, overslag over opførelsesomkostningerne, forhandling med ministeriet om statslån og dettes størrelse. Jeg skrev så en ansøgning til venstres stats- og finansminister Niels Neergaard. Ministeren bad os møde til forhandling; vi var tre mand af bestyrelsen, der rejste; vi skulle have Laust Rasmussen med til ministeren. Da vi gik over slotspladsen spurgte Laust Rasmussen: "Skal du være ordfører?" "Ja, er der noget, jeg skal tage mig i agt for?" "Ja, du skal ikke titulere ministeren med excellence; de har ganske vist taget titlen, men de kan ikke lide at høre den; kald ham statsministeren; og så skal du ikke forlange for lidt, for der skal nok blive skåret ned".

Tjeneren i forkontoret spurgte: "Hvem skal være ordfører?" "Det skal jeg". "Vil De så tage plads lige for statsministeren?" Ministeren indledte med at sige: "Når De nu gør rede for Deres ansøgning, da beder jeg Dem nævne det mindste antal lejligheder, der kan være tale om, da statens finanser er meget anspændte". "Jeg tør ikke nævne et eller andet bestemt antal lejligheder; vi har gennem byrådet og forsvarsministeriet fået garnisonssygehuset overladt til brug for husvilde, men dette kan kun anvendes for mænd, og der foregår en ustandselig forflyttelse af tjenestemænd og ny ansættelse etc., vi har det kørende postpersonale, togpersonalet, stationspersonalet, banepersonalet, depotpersonalet, signaltjenesten og færgepersonalet; fra alle disse kategorier har vi ustandselig henvendelser om at få et sted at bo. I øjeblikket har vi 30 tjenestemænd, som må bo på værelse eller på det førnævnte sygehus, medens deres familier må bo spredt over hele landet; så skulle Fredericia være nogenlunde på højde med boliger, så

skulle der bygges hen imod hundrede". Ministeren var ved at falde sammen og tabte papirkniven, som jeg var rask til at samle op.

Den ene af mine to kolleger fra bestyrelsen, en togfører kaldet pas to, han havde tjenestenummer 222, han havde et mægtigt overskæg, som han var ved at sno, og det var med en sådan kraft, at man skulle tro, at han vred skægget helt over.

Resultatet af forhandlingen blev, at vi fik tilsagn om statslån til 30 huse; statsministeren meddelte os, at de fremtidige forhandlinger skulle føres med trafikminister Slebsager. Jeg takkede for den venlighed statsministeren havde vist os. "Nu ved vi, at der er 30 glade familier, der kan flytte ind, den dag husene er klar til at modtage dem".

Det blev generaldirektør Andersen Alstrup, DSB, alle de øvrige forhandlinger blev henlagt til. Da vi var kommet ud fra statsministeren, sagde Laust Rasmussen: "Du var ikke bange for at lukke munden op, men det var godt du omtalte boligspørgsmålet på så drastisk måde, ellers var det blevet et dårligt resultat; men hele den måde, som du havde tilrettelagt dit foredrag på, har gjort at ministeren gik med til 30 i stedet for 15 huse".

I 1921 blev jeg valgt ind i Fredericia byråd, hvor jeg var i 29 år. Jeg blev valgt som nummer 10, og dermed erobrede vi flertallet for mit parti, og dette flertal holdt vi, så længe jeg var medlem af byrådet. Og vil man så spørge: "Hvad har du lavet i de 29 år?", må jeg sige: "Det ved jeg ikke; jo dog, der er enkelte ting, jeg har fået ændret".

Nu fik jeg et meget forøget fritidsarbejde, så jeg måtte sige farvel til boligforeningen. Men vi havde nu fået alle vore ønsker gennemført, såvel overfor staten som for kommunen, og når jeg nu en enkelt gang kommer på Anders Billesvej eller Vesterdalsvej, hvor jeg har udsigt over de 30 ejendomme, som er placeret tæt ved den nye og store banegård, glæder det mig at tænke tilbage til den tid, da her var pløjjord.

I den første periode, jeg var i byrådet, var jeg formand for enkebørnsudvalget; fattiginspektøren var hér sekretær. En dag kom en arbejder ulykkelig af dage; enken sad tilbage med to mindreårige børn. Dem fik hun efter loven en ringe understøttelse til. Enken fik 12.000 kr udbetalt af ulykkesforsikringen; af dem var der bevilget enken 3.000 kr, for at hun kunne købe en forretning. Af restbeløbet, 9.000 kr, der skulle anbringes i Overformynderiet, kunne hun kun få renterne. Umiddelbart efter, at udvalget havde bevilget enken de 3.000 kr, kom der fra sekretæren et brev, som skulle have min underskrift, og derefter skulle det sendes til enken. Brevet var ganske kort, det meddelte blot enken, at nu da hun havde fået lov til at købe forretningen for 3.000 kr, bortfaldt understøttelsen. I stedet for at sende brevet til enken, sendte jeg det tilbage til sekretæren og skrev på det: "Jeg ønsker, der afholdes møde i sagen, og beder Dem indkalde dertil". Mødet kom, og sekretæren sagde: "Ja, det er Dons, der har ønsket møde i sagen; jeg mener, jeg har båret mig rigtigt ad". "Ja, derom nærer jeg ingen tvivl; men jeg har hørt kloge mennesker sige, at der endnu ikke er vedtaget en lov, som ikke kan fortolkes; og jeg kom da til at tænke på, mon ikke det er derfor, man har valgt enkebørnsudvalget; og jeg vil da foreslå, at enken beholder understøttelsen, indtil vi ser, hvordan forretningen går". Min gamle partifælle A sagde: "Det kan vi ikke gøre". Jeg sagde: "Vi kommer nemt om ved det, vi sender en flertals og en mindretals indstilling til byrådet, og jeg beder om at få det behandlet i åbent møde". Venstres medlem, min gamle ven H, sagde: "Nej, A, vi følger Dons, han har helt og fuldt ret". Enken beholdt sin understøttelse.

En vej ude på Nørremarken over de reformerte jorder skulle have et navn, og for at blive i den reformerte jargon, foreslog vejudvalget at kalde vejen Krudttårnsvej. Efter en meget videnskabelig snak, hvor det syntes, at et stort flertal gik ind for vejudvalgets forslag, sagde borgmesteren helt opgivende: "Er der så flere, der vil sige noget fornuftigt?" "Ja, jeg må sige, at for at blive i den reformerte jargon, havde det måske været bedre at kalde vejen for "æ polvetårnsvej". Men når vejen nu skal have et navn, må man jo også forudse, at der en gang kommer bebyggelse ved vejen, og så er det jo ikke usandsynligt, at der også kommer børn derude, og da man jo ved, at bogstavet R er et af de vanskeligste for et barn at udtale, lad os da i tankerne se den venlige dame, der til sin tid spørger den lille purk: "Og hvor bor så du, min lille ven"; det bliver da noget eget den venlige dame får at vide". Da jeg satte mig ned, smilede alle byrådets medlemmer, og borgmesteren sagde: "Skal vi så bede vejudvalget komme med et nyt forslag til et navn til vejen".

Da man først i trediverne var i gang med at gøre plads til den nye banegård, skulle der jo udstikkes en vej fra banegården til Prangervejen, også for at give den sydligste del af byen den korteste adgang til banegården. Stadsingeniørens kontor havde udarbejdet en plan for vejføring fra banegården ned over et moseareal, der altid soppede i vand, til Prangervejens laveste punkt. Den store bydel vest for jernbanen måtte byen før eller senere give en bedre adgangsvej til byen, i stedet for den fortvivlede Prangervej, der havde store stigninger og fald, lige til Norgesgade. En sådan forbedret vejføring ville efter min opfattelse blive vanskeliggjort, hvis stadsingeniørens forslag blev gennemført. I byrådsmødet kunne jeg høre, at der var flere, der slet ikke kendte terrænet derude. Jeg stillede da forslag om at udsætte behandlingen, og så lade hele byrådet gå ud at se, hvordan det så ud på stedet. Det var jo et herligt vejr den aften, og det så ud til, at vi kunne blive hurtigt færdige med mødet. Mit forslag blev vedtaget. Da vi kom derud, sagde borgmesteren: "Hvad er det så, vi skal se?" "Vi skal kravle op på denne travers, så kan vi se det hele; nu stiller jeg mig lige på midten, hvor Jernbanegade skal løbe ud i Prangervejen". Borgmesteren sagde: "Du har ret, her skal vejen gå, og det skal være din gade". For mig står Jernbanegade som den skønneste i byen, og ikke mindst siden stadsgartneren med sin kunstnerhånd ved den brede udfletning i Prangervejen har lagt et blomstertæppe med blomstermønstre vævet ind i hinanden, så skønt, så skønt. I min farten omkring har jeg kun set et eneste sted, hvor et blomsterarrangement nærmer sig det ved Jernbanegade, nemlig ved det gamle slot Versailles i Frankrig.

Jeg erindrer fra min byrådstid nogle små tildragelser, som måske ligger 30 år tilbage. Det var i sundhedskommissionen, vi drøftede WC kontra renovationsvogne; vort kloaksystem var jo ikke i alle gader beregnet til WC, og der drøftedes ubehaget ved at passere sådan en åben kassevogn om natten. En dag sagde den gamle stadsingeniør: "Folk bliver nu også så sensible; når jeg skal forbi en sådan vogn går jeg over i vindsiden, så kan man godt trække vejret; og de mennesker, der betjener vognene, føler ikke noget ubehag ved deres arbejde. Sådan var der en nat, den ene mand ved en vogn stod og smøgede det ene skjortæærme op til skulderen, og stak den blottede arm ned i den halvfylde kasse. "Hvad står du og rager efter?", spurgte hans kollega. "Åh, min frakke er gledet ned i kassen". "Lad da den gamle frakke ligge". "Ja, men min frokost er i lommen, og den skal jeg da redde".

En dag på gaden talte jeg med en af mine gamle venner, en maskinarbejder. Jeg spurgte: "Hvordan går det?" "Åh, i dag har jeg stået og brækket mig hele dagen, jeg har været henne for at reparere maskiner i NN's pølsemejeri; aldrig har jeg set sådan et svineri. Maskinerne var oversmurt med fordærvet hakket kød; em måtte jeg først gøre

grundigt rene både udvendigt og indvendigt, før jeg kunne reparere dem; men et er jeg blevet kureret for, nemlig at spise pølser; det gør jeg aldrig mere”.

Et par dage efter i sundhedskommissionsmødet refererede jeg samtalen med min ven og spurgte: “Har vi da ingen kontrol med disse forretninger?” Politimesteren sagde: “Det ved De jo godt, vi har”. “Ja, men så duer den kontrol, vi har, ikke; vi må bede stadsdyrlægen føre kontrol med, at kød, der opbevares i maskiner og lokaler, er i den stand, som det skal være, og at ingen aner, når kontrollen kommer”. Politimesteren spurgte, hvor de utilstedelige forhold fandtes. “Det er jeg meget ked af at sige, da jeg nødig vil være anmelder, men vi må indrykke i bladene, at en ny og skarpere kontrol kommer med det samme”. Det blev vedtaget.

Jeg havde på Torvet fået en meget fin udseende høne. Min kone sagde: “Den ser vel nok godt ud, den skal i suppegryden”. Men da hun skar den op, sagde hun: “Føj da, den er fyldt med tuberkulose”. Jeg fik den pakket ind og op til stadsdyrlægen, og så endte hønen sine dage i dyrlægens mødding. Stadsdyrlægen sagde: “Ja, når byerne omkring os har fjerkrækontrol, så bliver det Fredericia, der får det syge og dårlige fjerkræ”. “Hvad koster fjerkrækontrollen?! “10 øre pr. stk.” Efter det første byråds-møde var fjerkrækontrollen indført i Fredericia.

Som ene mand kan et byrådsmedlem praktisk talt intet udrette, arbejdet her er tilrettelagt sådan, at der skal flere til for at træffe en beslutning; og dog indtraf der for mig en episode, som er ret enestående, og som ikke sker en gang i mange byrådsperioder.

Omkring 1925 boede der ude i det såkaldte Prangervejskvarter noget over hundrede mennesker. Derude boede min partifælle, han var mere end 20 år ældre end jeg. Vi kom i byrådet samtidig i 1921. Ude i det kvarter, hvor han boede, var de forfordelt over for byens øvrige borgere. Skatten var den samme for os alle, men vand, gas, kloak, renovation og lys på vejene havde de ikke. De fremsendte da en ansøgning om at få en smule vejbelysning, en fire à fem lamper.

Elektricitetsudvalget, der havde ansøgningen til behandling, svarede, at hvis beboerne ville betale 6.000 kr til et nyt kabel, skulle de få lys. Sagen blev behandlet i et gruppe-møde, og der førtes en lang diskussion, og bølgerne gik højt. Sluttelig sagde borgmesteren: “Er der så flere, der vil sige noget”. “Ja, må jeg, jeg vil gerne sige, kunne elektricitetsudvalget ikke for en gangs skyld være fornuftig”. Dette medførte, at et af elektricitetsudvalgets medlemmer sprang op og begyndte på at give mig en omgang. Jeg stod ganske stille med et smil om munden. Borgmesteren greb ind og sagde: “Vil du øjeblikkelig tie stille - S”. Jeg fortsatte: “Det, jeg mente, var, at ansøgningen skulle bevilges, og at ansøgerne skulle have det gratis”, og fortsatte med at fortælle, hvordan jeg mente, det kunne lade sig gøre. S råbte: “Så kan du jo gå hen og tale med elektricitetsværksbestyreren”. Borgmesteren sagde: “Ja, gør det, du får fuldmagt til at forhandle og træffe aftale med elektricitetsværksbestyreren”.

Dagen efter ringede jeg til elektricitetsværksbestyreren, om jeg måtte få en samtale. Det måtte jeg med fornøjelse. Jeg havde en timelang samtale med bestyreren, fortalte, hvad jeg havde sagt i gruppemødet, og at jeg forstod, at de ikke ville trække flere tråde ud på stangrækken, da stangrækken var ulovlig efter den skikkelse, som elektricitetsloven havde fået ved den sidste ændring. Men derimod var det lovligt at tage stik til lampen fra indføringen i et hus. “Ja, men der skal nye pæle til at anbringe lygterne på, og sådanne master koster 200 kr”. “Nej, det behøver ikke at være værkets fine imprægnerede master, de skal jo kun stå der nogle få år, kan det ikke godt være

almindelige graner?” “Jo, det kan det godt, og når De bringer masterne til, hvor de skal bruges, så skal vi lave arbejdet, så får De det hele ganske gratis”. “Og hvornår tror De, de kan udføre arbejdet?” “Så snart masterne er der, så ringer De til mig, så skal arbejdet blive påbegyndt med det samme”.

Selvfølgelig havde jeg sagt, at jeg havde fuldmagt til at slutte aftale med elektricitetsværksbestyreren.

Jeg var vel nok høj i hatten, da jeg gik hjem. Straks jeg kom hjem, tog jeg telefonen og ringede til min partifælle ved Prangervejen. Jeg fortalte, at nu fik de det hele gratis. “Hvordan skal det forstås?” “Det skal forstås sådan, at du skal levere masterne på det sted, hvor de skal graves ned, og så ringer du til elektricitetsværksbestyreren, at masterne er på plads, så kommer elektricitetsværkets folk med de materialer, de skal bruge. De graver masterne ned og monterer lamperne, og det er gratis. “Ja, men jeg kan da ikke levere masterne gratis”. “Nej, det tænkte jeg nok, men ser du, kammerat, du husker nok, jeg i aftes fik fuldmagt til at ordne hele denne sag, du vil altså have, at jeg skal gå ud til skovfogeden og sige til ham: Til belysning af de dårlige veje ved Prangervejen skal der bruges 6 master - toppen af de 6 graner kan du bruge til raftehegn om dyrehaven - eller vil du hellere have, at jeg fortæller i byens blade, at du gør hvad du kan for at forhindre, at der kommer lys på vejene?” Det var en sørgmodig stemme i den anden ende af telefonen, der sagde: “Ja, så må jeg jo hellere sørge for resten”. Men vi, som kendte D, vidste, at det var en oprigtig sorg over, at det par ti kr gik uden om den sølle skovkasse, for den vågede han over som en helligdom. Men det har ofte moret mig, at jeg ved skæbnens spil fik en sådan opgave, og som jeg måske er det eneste byrådsmedlem, der kan vigte sig med.

Lige efter besættelsens ophør havde ung norsk kunst udstilling i Møbelhallen. I kasse- og regnskabsudvalget var man enig om, at byen skulle vise en gestus ved at købe et maleri. Borgmesteren bad os om, hver for sig, at gå hen og se udstillingen; “Derefter følges vi alle fem en dag derhen og køber et maleri”. Dagen kom, de fire medlemmer var enige om at købe et, der i kataloget betegnedes som blindeskolen; jeg gik imod. Rektor, der tilfældig stod ved siden af, sagde til mig: “Jeg kan ikke forstå, at De ikke kan se, at det er et godt billede”. “Det er ikke, hvor godt arbejdet er udført, jeg ser på, men det er selve motivet, der støder mig; jeg har i de svundne år set så mange afbildninger af koncentrationslejre og andre modbydelige billeder i de illegale blade, at jeg gerne vil have det på så stor afstand som mulig, og da dette billede minder mig om disse krigsbilleder, vil jeg ikke have det hængt op på min væg, vil De?” “Ja, jeg ville sige tak til”. Skæbnen ville, at det - da kasse- og regnskabsudvalget ikke havde et sted at hænge det op - blev gymnasiet, der fik det.

Nogen tid efter inviterede kunstforeningens bestyrelse kasse- og regnskabsudvalget til frokost. Ved hver kuvert var der lagt en af konsul Korchs fine håndrullede cigarer. Da silden var vederfaret retfærdighed talte - som sig hør og bør - borgmesteren. Han indledte med at sige, det var jo ikke enstemmigt, at dette maleri blev købt. Når Dons ikke støttede købet af det norske kunstværk, var det ikke af uvilje, men alene fordi Dons ingen forstand havde på kunst. Min sidemand, en landsretssagfører, hviskede til mig: “Vil De lade det sidde på dem?” “Nej - nej”. “Tag da ordet”. “Nej, jeg vil vente, til jeg får cigaren dér tændt, jeg vil også tale tobak”. Da jeg fik tændt cigaren, sagde jeg: “Det er rigtigt, hvad borgmesteren siger, jeg har ingen forstand på kunst; den så højt omsungne moderne malerkunst står for mig som noget ganske ufatteligt; men derimod, når jeg kommer i et kunstgalleri i afdelingen for god gammel malerkunst, så kan jeg ikke løsrive mig derfra; men følelsen kan jeg ikke forklare; jo dog, det er ligesom første gang, man

er forelsket, så er hun det mest attråværdige at være sammen med; så ved de herrer, hvordan følelsen er; og så er der musik, den har jeg heller ikke forstand på, for den moderne musik, som verden falder på maven for i dag, den flygter jeg for; men er det derimod de herlige toner af den gode gamle musik, ja, så kan jeg sidde i timevis ved et glas øl og drømme, at jeg er kommet i en anden og bedre verden. Men ser De, mine herrer, der er noget, jeg har forstand på, og det er tobak. Denne herlige plante, hentet hjem fra den anden side af jorden, hvor solen har opdraget den og medgivet dens blade disse vidunderlige egenskaber, som gør os mennesker, som nyder dens aroma og velsmag, glade, men først når den store gamle fabrik har givet den en langvarig videnskabelig behandling, som gør den til en cigar i topklassen. Jeg har en gang smagt en Churchill cigar på Savoy på Strand i London ved en fin middag, men den kom ikke op på den nydelse og form, som den, vi ryger her. Men ak, her har borgmesteren ikke spor af forstand. Ved eftermiddagsmødet i kasse- og regnskabsudvalget er rationen to cigarer; når kassen går rundt, putter vi en i lommen og en i munden; der var kommet en ny kasse, jeg tændte, men føj for pokker, hvor smagte det modbydeligt; jeg lagde det tændte monstrum i askebægeret, og på vejen hjem fra mødet sagde jeg til en mand, der gik og fejede og samlede cigaretskod op: Vil du ryge en cigar?" "Ja, det vil jeg da meget gerne", og han var ved at bukke begge ender sammen af bare glæde. Ved næste uges møde tog jeg igen to af borgmesterens madrasstoppelse, de gik i lommen, jeg ville jo glæde manden med kosten; men ak, da jeg spurgte manden, om han ville ryge to cigarer, så sagde han: "Ja, for de er vel da ikke af samme slags, som den, jeg fik i sidste uge, for den var nu ikke til at ryge". Jeg måtte erkende, at disse to også var af borgmesterens udsøgte kasse. På stedet undersøgte vi de to ospinde, men jeg kunne ikke med sikkerhed afgøre, hvad det var for noget ragelse, jeg stod med i hånden, men manden med kosten sagde: "Gammel madras". Begge håndfulde havnede på mandens skovl; se, det er borgmesterens forstand på tobak."

Formanden for kunstforeningen, direktør, konsul Korch rejste sig og sagde: "Jeg er helt enig med Dem", tog cigarkassen og kom om til mig og sagde: "For den tale, De holdt, skal De have en cigar, De skal have to, De skal have tre, de andre får ingen, for det er min private kasse".

Jeg har altid haft en vis forkærlighed for at besøge kunstgallerier. I lokalerne på Christiansborg hænger der vel i hundredvis af ypperlige malerier, og på gallerier i København kan man let få en ledig time til at forsvinde.

I 1935 var min kone, Laust Rasmussen og jeg på en rundtur i Tyskland og på verdensudstillingen i Bruxelles. Vi besøgte her på rundturen bl.a. Tysklands største galleri "Zwinger" i Dresden; her var vidunderlige skatte; jeg tror, det tog os en halv dag, før vi var så sultne, at vi måtte forlægge residensen. Men på "Zwinger" oplevede jeg en lille tildragelse. Omkring i salene stod der mange malere og kopierede malerier, bl.a. så jeg en dame kopiere et portrætmaleri; jeg troede, jeg stod sådan, at hun ikke bemærkede mig, men pludselig drejer hun sig om mod mig og siger: "Ligner det?" "Ja, det er bedre end originalen". "Hvorfor?" "Udtrykket i øjnene er mere levende end i originalen". Hun greb begge mine hænder og sagde: "Danke schön, danke schön"; hun har åbenbart troet, jeg var kunstkender.

Det var i pinsen, vi rejste sydpå, og i toget på vej til Hamborg var vi ved at fortryde, at vi ikke havde taget varmere tøj på. Da vi nåede Hamborg, gik vi i Tiergarten og drak eftermiddagskaffe, men også her var der hundekoldt. Næste formiddag tog vi toget sydpå, og efterhånden kunne vi mærke, at vi nærmede os sydens sommer, og da vi stod ud på Kölner Bahnhof, var det det dejligste sommervejr.

Efter at vi havde afleveret vort rejsekluns på Hotel Eden, gik vi ned på en vinrestaurant ved Rhinen og drak vor eftermiddagskaffe. Laust Rasmussen sagde: "Skal vi i aften ikke gå hen og spise til middag et sted, hvor det er lidt fornøjeligt?" Heri var vi enige. Jeg gik ind i vinhuset og hentede et prospekt over forlystelseslivet i Köln. Da vi studerede det, sagde Laust Rasmussen: "Skal vi ikke tage hen til Alleheiligenmutter i Alleheiligenstrasse 42, alt ser så tilforladeligt ud; der er servering i pragtfuld oplyst have, her er vidunderlig mad og herlige vine; her hører De de hyggelige gamle toner fra vort kendte kapel, her ved De, at alt moderne, indbefattet negermusik, ikke tillades.

Vi var enige. Da jeg kom ind for at aflevere det lånte prospekt, så jeg kortet over Köln, og med udgangspunkt fra vort hotel fandt jeg hurtigt Alleheiligenstrasse, en seks-syv minutters gang fra vort hotel. Jeg tænkte, nu skal jeg forbløffe Laust Rasmussen.

Da vi nærmede os tiden, da vi skulle spise til middag, sagde Laust Rasmussen: "Nu bestiller jeg en vogn". Jeg sagde: "Nej, i denne herlige aften lad os da gå, så ser vi også lidt af Köln". "Ja, men hvordan vil du finde det?" "Jeg går efter instinkt, jeg har endnu ikke gået fejl". Da vi kom ud på fortovet, sagde jeg: "Så skal vi til højre". "Ja, hvorfor skal vi ikke til venstre?" "Nej, det siger fornuften mig, at vi ikke skal, der ligger jo banegården og Rhinen, og vi skal i gammel Köln". Vi gik vel i fem minutter, havde drejet til højre og venstre nogle gange, så sagde Laust Rasmussen "Nu vil jeg have at vide, hvor vi er". Han ville standse den første tysker, han traf. Jeg sagde: "Åh herregud, du kan da læse". Jeg pegede på gadeskiltet. "Det var da som pokker; har du været i Köln før?" "Nej, aldrig; så skal vi til højre". "Ja, hvorfor skal vi ikke til venstre?" "Nej, vi skal hen i nr 42, og da numrene her forløber sig lige som i Danmark, skal vi til denne side". Vi kom hen i nr. 42, et meget stort og skummelt udseende hus, så sagde min kone: "Her vil jeg ikke ind". Jeg ser ind og ser, hvordan det ser ud. Jeg kom ind i et stort, festligt udstyret forrum, over en hvælving var malet udgang til haven. Jeg gik derud, gik tilbage og sagde: "Jo, det er rigtigt, her skal vi ind".

Tjeneren anviste os et godt bord, hvorfra vi havde en glimrende udsigt over hele etablissementet med måske mere end halvtreds glade og feststemte middagsgæster. Middagen, der blev serveret for os, var ypperlig, og et glas af den herlige rhinskvin manglede ikke, Til ære for os spillede musikken Kong Christian stod ved højen mast. Laust Rasmussen kaldte på tjeneren, bad ham takke musikken og servere en genstand for dem. Dirigenten kom hen til Laust Rasmussen, takkede og bad ham foreslå en melodi. Laust Rasmussen foreslog Internationale. "Ak, ak den er forbudt i Tyskland, men vi må spille Der er et yndigt land". Laust Rasmussen takkede og sagde, det glæder os. Da tonerne af denne melodi gled hen, klappede hele forsamlingen, der rejste sig og greb deres glas og hilste over mod vort bord. Laust Rasmussen måtte holde en lille improviseret tale på uforfalsket tysk. Denne gjorde stor lykke. Musikken havde mange flere danske melodier i kassen, og forsamlingen kunne synge. Vi blev som en stor familie, det blev en dansk aften hos Alleheiligenmutter. Da vi ved 11.30-tiden brød op, vinkede hele forsamlingen til os og råbte wiedersehen - wiedersehen, og vært og værtinde stod ved udgangen og takkede os, fordi vi havde gjort deres hotel den ære at komme, og fordi vi havde været forgrundsfigurerne i en hyggelig aften. Da vi kom ned på gaden sagde Laust Rasmussen: "Kan du nu finde hjem?" "Ja, det kan du tro".

Næste morgen købte jeg kort over Bruxelles og verdensudstillingen. Vi kørte fra Köln kl. 10 og var i udstillingsbyen kl. 14. Jeg sagde: "Ja, nu må I undvære mig en tid, jeg går igennem toget. Jeg ved jo, vi kører gennem egnen, hvor de frygtelige slag i

verdenskrigen stod, og jeg skal have noget at vide, medens vi har det tyske personale, for belgierne forstår jeg ikke". Men i stedet for at snakke verdenskrig, gik jeg på toilettet, og her var jeg en rum tid for at studere kortet med udgangspunktet fra vort hotel. Da kortet sad godt fast i min bevidsthed, gik jeg hen i kupeen og blev, til vi holdt på Gare du Nord.

Men samtidig med os kom en mægtig tordenbyge, og regnen styrtede ned, som var der trukket snore fra skyerne og ned. Selv om der kun var et lille stykke vej til vort hotel, ville vi blive som druknede mus, hvis vi vovede os ud. Jeg bad min kone om at låne hendes paraply, så ville jeg få en vogn, som holdt ovre på holdepladsen. Jeg sprang derover, og spurgte om han var fri; han svarede ikke. "Taler De ikke tysk?" Chaufføren sagde: "Nein", rigtig arrig, "Jeg er dansker, jeg taler dansk og lidt tysk". "Ach, Sie sind Dänen". Så ville han køre.

På hotellet sagde jeg til portieren, at jeg ikke forstod chaufførens optræden. "Det er hadet fra verdenskrigen". Jeg sagde, at på de brokker af tysk, som jeg kunne, kunne chaufføren sagtens høre, at jeg ikke er tysker. "Nej, De tager ganske fejl, husk på, De er i udlandet, og der er så mange dialekter i Tyskland, så de fleste belgiere vil antage Dem for en tysker; sig derfor altid, De er dansker, så betjener man Dem med glæde; ellers kommer De til at vente, hvis De overhovedet bliver betjent".

Da vi havde spist frokost på vort hotel, ville vi ud på verdensudstillingen. Laust Rasmussen sagde: "Her skal vi da tage en vogn?" "Nej, lad os da køre med sporvogn; vi har jo ikke for mange francs, alle dem vi kan passe på, skal vi nok få brug for". Laust Rasmussen: "Har du da været i Belgien før?" "Nej, aldrig". "Vil du også bilde mig ind, at du kan finde rundt her?" "Ja, ikke alene her, men også resten af turen, til du igen er velbeholden i Prinsessegade 70".

Vi gik hen til sporvognen. På kortet, som min hjerne opbevarede, var der flere linjer. Den linje, der gik til verdensudstillingen, var afmærket, og hvor mange stoppesteder, der var, til vi skulle stå ud. "Vi skal med denne vogn". Jeg forlangte tre billetter ligeud, vi satte os ned. "Hvor langt skal vi køre?", spurgte Laust Rasmussen. "Det er ikke ret langt, jeg skal nok sige, når vi skal stå ud". Vi snakkede om kongeslottet, det ville min kone gerne se. "Ja, det skal jeg vise dig i morgen; når vi nu standser, står vi ud ved verdensudstillingen". Laust Rasmussen spurgte konduktøren: "Hvor står vi ud ved verdensudstillingen?" "Første stoppested". Laust Rasmussen udbryder: "Er du i besiddelse af den sjette sans? Du siger, der er første gang, du har været i Tyskland og Belgien, og så kender du det hele, som om vi gik i Fredericia". - Det var nu så meget sagt, men jeg var ikke slem til at gå forkert.

I de byer, hvor vi ville overnatte, havde rejsebureauet i København bestilt hotel til os, og hotellernes navne havde jeg skrevet op, og når jeg så købte kort i hver by, vi forlod, over den by, vi ville besøge, så var det ikke svært at finde rundt; det krævede jo kun nogle ophold på toilettet for at få kortet til at sidde fast i hjernen.

Da vi igen var hjemme, og Laust Rasmussen fortalte om denne stortur, vi var ude på, vidste jeg, hvordan han sluttede; det lød sådan: "Men det mest overraskende på hele turen var Dons; til trods for at han aldrig havde været de steder, hvor vi var, gik han aldrig fejl. Altid når jeg sagde: "Skal vi ikke tage en vogn", sagde Dons: "Nej, vi har jo ikke for mange penge, der er jo kun få minutters gang", eller var det længere, sagde Dons: "Nej, lad os tage en sporvogn", altid vidste han, hvilken linje vi skulle med, og

hvilket stoppested, vi skulle stå ud ved". Nå, hele hemmeligheden ved, at jeg kunne finde rundt, fortalte jeg ikke Laust Rasmussen.

Nu er det mere end 21 år siden Laust Rasmussen er død, så der er jo en hel generation, der ikke kender ham. Jeg må derfor fortælle, hvem Laust Rasmussen var.

Når vi går fra Taulov over Elbodalen op til toppen af banken, lå Laust Rasmussens fødehjem lige til venstre ved et lille skovparti. Her kom han til verden den 22. november 1862. Hans far var højremand. Han var tækkemand om sommeren og brolægger om vinteren. Forældrene var meget gudeligt indstillet, den væsentligste læsning i hjemmet var bibelen og gudelige skrifter, ligesom kirkegangen blev overholdt. Laust Rasmussen var blandt de dygtigste i Højrup Skole. En onkel, som boede i Aalborg, anbefalede stærkt, at Laust Rasmussen lærte typograffaget, og det lærte han på Fredericia Avis' bogtrykkeri i Fredericia.

Derefter arbejdede Laust Rasmussen på Dagbladet, som da havde til huse på "Fremad". Laust Rasmussen har fortalt mig, at hans senere svigerfar Honoré i Kongensgade var blevet formand for Arbejdernes Begravelsesforening ved en generalforsamling, hvor socialdemokratiet havde erobret flertallet, da højres medlemmer ikke var mødt tilstrækkelig op. Højre var rasende over, at arbejderne havde erobret flertallet, og nu krævede højre indkaldt til en ekstraordinær generalforsamling for at få vedtaget lovændringen, som højre ville have gennemført.

Da arbejderne erobrede flertallet i bestyrelsen, blev Laust Rasmussen sekretær, og som sådan var det ham, der skulle modtage indmeldelser af nye medlemmer. Laust Rasmussen overholdt de gældende love, der sagde, at for at blive medlem skulle den enkelte betale indskud to kr, det første kontingent samt aflevere lægeattest, som opbevarede i foreningen.

Nu agiterede højre kraftigt for at få nye medlemmer inden generalforsamlingen, bl.a. kom også højres folketingskandidat, korpslæge Vogelius, og ville være medlem, og han var meget utilfreds med, at han som læge skulle møde med lægeattest; men Laust Rasmussen fastholdt, at der ikke gjaldt andre betingelser for en læge end for alle andre.

Generalforsamlingen kom, og "Fremad"s sal var fyldt til trængsel. Laust Rasmussen har fortalt mig, at han havde udarbejdet manuskript til en tale, han skulle holde. Vogelius indledte, som den dygtige taler han var, med at give en oversigt over, hvorfor højre havde ønsket generalforsamlingen indkaldt, og kritiserede Laust Rasmussen stærkt for magtmisbrug, fordi han havde krævet, at Vogelius skulle møde med lægeattest for at blive medlem. Laust Rasmussen tog manuskriptet og gik op på talerstolen, men da han så alle de ansigter, der kikkede på ham, rystede knæene og hænderne sådan på ham, at han ikke kunne læse et ord af det, han havde skrevet. Bogstaver og linjer dansede mellem hinanden, og da han havde sagt noget sludder, som slet ikke kom manuskriptet ved, gik han ned. Hans svoger sagde til ham, at det var skidt, og at han måtte gøre det om. Vogelius angreb ham igen, og han måtte på talerstolen igen, men det gik ikke bedre, og nu hånedes Vogelius ham og brugte udtryk, som gjorde ham aldeles rasende. Laust Rasmussen bad om at få ordet, men da dirigenten spurgte, og det også var værd, blev Laust Rasmussen endnu mere rasende, plantede en knytnæve i bordet og sagde, at nu var det ham, der havde ordet. Han sprang op på talerstolen, og nu så han ikke andre end sin dødsfjende Vogelius. Havde han kunnet nå ham, havde han plantet en knytnæve lige i synet på ham, og han

tænkte, at havde Vogelius kunnet bruge ukvemsord for at håne ham kunne han gøre gengæld. Laust Rasmussen sagde: "De beskylder mig for magtmisbrug ved at kræve lægeattest af Dem på samme måde, som det kræves af alle andre, som vil være medlem af foreningen. Nej, jeg står her og bebrejder mig selv, at jeg ikke forlangte en attest, skrevet af en ordentlig læge, og ikke en af Dem selv skreven attest. Se på ham, det sølle skravl, ligner han ikke døden fra Lybæk; rejst Dem op, så alle her kan se Dem, De skulle vel ikke være for god at se på".

Nu kunne han sit manuskript udenad, og det fik de, og meget mere til, og han sluttede af med at sige: "Mit arbejde skal i fremtiden gå ud på ved enhver lejlighed at bekæmpe højre, dette sølle parti, der kun tør vove sig frem, når de forhadte lyseblå slår kreds om dem". Da Laust Rasmussen sluttede, lød der en mægtig klapsalve, som ikke syntes at ville tage nogen ende.

Den ekstraordinære generalforsamling sluttede, uden et af højres forslag var gennemført, og de prøvede aldrig mere på det.

Da Laust Rasmussen ved valget i 1892 blev opstillet som socialdemokratiets kandidat, fik han ved valget de bekendte 59 stemmer. Ved et af vælgermøderne, hvor Vogelius efter mødet sagde til Laust Rasmussen: "Hvorfor angriber De mig så voldsomt ved hvert eneste møde?", svarede Laust Rasmussen: "De husker nok mødet på Fremad, og det løfte, jeg afgav, det glemmer jeg aldrig; og havde De ladet være med at håne mig, da jeg havde været på talerstolen anden gang, så havde jeg aldrig gået på en talerstol mere, men nu er jeg blevet ven med talerstolen, og det kan jeg takke Dem for".

Det var lige i brydningstiden, både for socialdemokratiet og for fagforeningerne, og alle ville have fat i den landskendte og dygtige taler Laust Rasmussen; og da han engang, mens han boede hos mig, var ved at gennemgå sine gamle lommebøger, sagde han: "Jeg har talt ved så mange tusinde møder", men antallet husker jeg ikke mere.

Ved valget i 1892 blev to socialdemokrater valgt ind i folketinget: Harald Jensen i Skjoldelvkredsen og P. Holm i København. - Over dette valgresultat blev højre alvorlig rystet, og nu ville man slå bom for socialismen. Højre foreslog og fik gennemført en alderdomsunderstøttelseslov, hvorefter gamle, udslidte mennesker kunne få en understøttelse på indtil 90 kr om året, dog var det kun en ret, man gav kommunalbestyrelsen til at give de gamle ægtepar indtil 90 kr om året, og var det ikke ægtepar, måtte de kun få det halve.

Selv om Laust Rasmussen havde en vis evne til i hans første valgomgange at holde afbrydere og spektakelmagere i skak, husker jeg en aften i Smidstrup, hvor han fik undsætning. Forsamlingen bestod hovedsageligt af højre- og venstremænd, og deres talere var blevet påhørt i ro, men da Laust Rasmussen kom på talerstolen, blev han modtaget af en øredøvende trampen i gulvet. Da det havde varet i nogle minutter, var der en hel kæmpe, der rejste sig og virrede med den ene hånd i luften, så blev der ro. Så sagde han: "Vi er 11 smede og formere inde fra Voss, vi har lejet Keisigs store charabanc og er kørt herud for at høre Laust Rasmussen tale; men nu ser vi, det er bøller, der er her; og véd I, den bedste medicin til at kurere bøller med er tæsk, og kan I ikke holde jer i ro, skal I få tæsk, sådan I kan huske det". Der var ro resten af aftenen.

I 1917 blev jeg kasserer i den socialdemokratiske kredsorganisation for Fredericia-kredsen. Derved fik jeg et nært samarbejde med Laust Rasmussen. Først i trediveerne skulle jeg til et møde i København. Jeg inviterede min kone med. Jeg vidste, at mødet

ikke ville tage ret lang tid, og så ville vi to have en ekstra dag i København. - Jeg skulle også tale med Laust Rasmussen. Jeg tog ud i hans hjem, straks jeg kom til København; imedens hvilede min kone sig på hotellet. Laust Rasmussen fortalte mig, at hans kone var død om natten, og sagde: "Nu har jeg i nat ligget og spekuleret på fremtiden, og er kommet til det resultat, at jeg nu flytter til Fredericia. Jeg vil nu gå som minister, og så ved jeg, du har to dejlige værelser, som er lejet ud til en dame, men hende tager jeg over og betaler, hvad hun vil have for at flytte med det samme, og så først og fremmest skal jeg prøve, om jeg kan overtale din kone til at sige ja; jeg ved jo, hun laver herlig mad". "Ja, hun er med her over". "Hvor er hun da? Nu har jeg ingen ro, før jeg har talt med hende". "Hun ligger og hviler sig på hotellet; Storebælt var ikke så venlig herover". "Lad os gå lige med det samme". Min kone sagde: "Ja", og så boede Laust Rasmussen i Prinsessegade 70 i 6½ år. Ofte sagde han: "Hvor er jeg lykkelig over, at jeg kom til at nyde mit otium i min gamle by, hvor jeg har mange af mine gode venner fra ungdomsårene".

Da vi i 1934 blev færdig med montering af det store sikringsanlæg på den nye bane-gård, blev her oprettet en plads som oversignalformand. Jeg søgte stillingen og fik den.

En dag, da Laust Rasmussen og jeg talte om malerkunst, sagde han: "Lad mig fortælle en tildragelse, jeg var ude for. For nogle år siden var et hold på en 12 à 15 deltagere til et interparlamentarisk møde i Düsseldorf. Vi skulle have en time til at gå; vi var tre, der stod og talte sammen, to højremænd og mig, vi var enige om at gå på kunstgalleriet. Da jeg var klar over, at de to, jeg talte med, ville se moderne malerkunst, og da jeg ville se gammel kunst, bestemte vi tiden, da vi skulle mødes i foyeren igen. Her stod jeg og betragtede en tyrekalv, der var malet så levende, at man fristedes til at klappe den. "Nå, har du set noget, du synes om?" sagde de til mig. "Ja, alt hvad jeg har set var herligt, men det allerskønneste, jeg har set, er denne tyrekalv". "Åh ja, hvem har malet den?" Kataloget sagde: "Kunstgalleriets perle, en tyrekalv, malet af den unge hollandske maler van Gogh, der døde, da han var 29 år, men da var han verdensberømt". Da de to moderne kunstkendere af kataloget havde set, at tyrekalven var galleriets bedste maleri, så kunne de også se, at det ikke var klatsmøreri".

Noget af det, der står lyslevende i min erindring, er det sidste vælgermøde før valget i 1906, da Laust Rasmussen blev valgt som folketingsmand. Mødet holdtes på teatret, der blev fyldt til trængsel. Jeg var mødt i god tid og havde sikret mig en plads lige ved talerstolen. De tre kandidater var venstres folketingsmand Jens Ousen, der omtrent havde været valgt i 25 år; højres kandidat pastor Sørensen, præst ved Garnisonkirken i København, og Laust Rasmussen. Her sluttede pastor Sørensen sin valgtale med i en mægtig patos at sige: "Hvis jeg bliver valgt i denne kreds, vil jeg arbejde for det, der er sandhed og ret for Gud". Hertil sagde Laust Rasmussen: "Det er jo ikke rigtigt, pastor Sørensen, hvad De siger; i det daglige viser De jo noget ganske andet. Hvis Kristus gik her på jorden i dag, ville De være blevet drevet ud af Garnisonkirken med svøbe. De har de betalte stolepladser for dem, der har råd til at betale, medens arbejderne og alle andre, der kun har råd til at gå med træsko, allernådigst kan få lov at stå op lige inden for kirkedøren". Hertil sagde pastor Sørensen: "Ak ja, det er desværre rigtigt, som Laust Rasmussen siger, men det skal blive anderledes". Laust Rasmussen har senere fortalt mig, at Garnisonkirken var den første, hvor de betalte stolepladser blev afskaffet.

Det tog tid for denne menneskemængde at komme ud af teatret, og jeg kom til at stå bag pastor Sørensen, konsul Rasmussen og to andre mænd af højres bestyrelse. Så udbryder pastor Sørensen: "Hvis jeg var vælger i denne kreds, og jeg havde valget

mellem Jens Ousen og Laust Rasmussen, så stemte jeg på Laust Rasmussen, for han er en ærlig mand". Hertil sagde konsul Rasmussen: "Det gjorde jeg kraft k—også". Ved denne udtalelse skar pastor Sørensen nogle mægtige grimasser.

Ved et vælgermøde på Købestævnet i 1920 kom jeg ud for en tildragelse, som jeg aldrig kan glemme. Venstre havde fået en ny kandidat, så vidt jeg husker fra Nykøbing Falster. Da Fredericia jo var en stor tjenestemandsbym gjaldt det om at indynde sig for at få fat i tjenestemændenes stemmer. Venstres kandidat græd glædestårer over alt det gode, venstre havde gjort for tjenestemændene, ja han ligefrem skamroste venstre. Jeg stod nede i den tætpakkede forsamling og ærgrede mig over, hvis denne tale venstremanden holdt, skulle gå upåttalt hen. Da kandidaterne havde talt, spurgte Frantz Hansen, der var dirigent: "Er der nogen, der ønsker ordet?" "Ja, må jeg", sagde jeg. "Ja, men hvordan vil du komme herop?". Flere stemmer sagde: "Vi hjælper ham". Endelig nåede jeg derop, men på platformen, hvor talerstolen stod, sad der hele vejen om damer. Jeg måtte skræve over dem, men jeg var herved lige ved at falde; jeg tørnede mod talerstolen, den slog et slag og var ved at vælte ned i hovedet på dem, der sad nedenfor. Jeg stod vel et par sekunder på talerstolen og kunne intet sige. En stemme fra forsamlingen råbte: "Du kan godt begynde". Det var lettere sagt end gjort, mine knæ rystede så frygteligt, at jeg næsten ikke kunne stå, og den eneste tanke, der krydsede min hjerne, var det frygtelige, der ville være sket, hvis jeg ikke havde grebet talerstolen, og jeg anede ikke, hvorfor jeg var gået derop. Et råb fra salen: "Åh, du ville selvfølgelig takke venstre for den vidunderlige lønningslov". "Ja, det er rigtigt, og lad mig da begynde med at sige, aldrig har jeg hørt en folketingskandidat give udtryk for en så grænseløs uvidenhed som venstres kandidat har gjort her i dag. Kender De da ikke recepten, lønningsloven er formet efter: "Giv dem mere, der har en nogenlunde løn i forvejen, men giv kun nogle øre mere om dagen til dem, der ligger på sultegrænsen"? Ved De ikke, at tjenestemændene ønsker venstre hen, hvor peberet gror? Prøv engang at spørge et landpostbud, en ledvogter, en banearbejder, så får De sandheden at vide om venstres højt omsungne lønningslov, men da jeg jo ikke kan have noget imod Dem som menneske, gi'r jeg Dem det gode råd: Lad være med at tale om lønningslov, før De kender den; og jeg forsikrer Dem, fra tjenestemændene må De ingen stemmer vente; jeg kender mine folk, de er alle normalt tænkende mennesker". Frantz Hansen ringede: "Taletiden er udløbet". Fra vel snese af stemmer lød det: "Nej, nej, bliv ved, bliv ved, han har godt af at få sandheden at vide". Da jeg kantede mig ned fra talerstolen, lød der et øredøvende bifald.

Noget før valget i 1935 kom forretningsudvalget for Ribekredsen og bad mig om at lade mig opstille der; jeg sagde først nej. Laust Rasmussen, der sad ved siden af os, sagde: "Det må du ikke sige nej til". "Ja, men jeg er alt for lidt hjemme i politik til, at jeg tør påtage mig den opgave". "Jeg vil sige dig, du er mere hjemme i politik end de fleste af dem, der bliver opstillet; hvis jeg ikke havde vidst, du kunne klare det, ville jeg ikke have rådet dig til at sige ja". "Ja, men jeg har også min plads ved jernbanen, og jeg har byrådsarbejdet". "Ja, alt dette er kun udflugter, du ved jo udmærket, at du kan få den fornødne frihed, ellers skal jeg skaffe dig den. Du kan ganske vist ikke vælges i Ribe, det har de slet ikke stemmer til, men det bliver jo din opgave at skaffe det fornødne antal stemmer, sådan at du om to-tre valgogange kan erobre kredsen, og så dette at være med i koret, det må du ikke gå glip af". Jeg sagde: "Ja".

Det var en aftale, at jeg skulle køre med den radikale folketingsmand, læge Jens Kristian Jensen, Gørding, til de 17 vælgermøder. Læge Jensen havde selv bil og chauffør. Da jeg var opstillet, sagde Laust Rasmussen: "Se så kammerat, nu skal du i skole, du skal kunne finansloven fra ende til ende, ikke alene den finanspolitik, vi fører,

men også den finanspolitik, venstre førte, da de sad ved roret. Det er nemlig det værste, man kan gøre over for venstre, for den politik kan de ikke forsvare". I de første otte dage talte Laust Rasmussen finanspolitik, sådan at jeg kunne min lektie som min ABC.

Læge Jensen var en mand, man kom til at synes om; han mindede en del om I.C. Christensen, og det var måske ikke med urette, at nogle sagde, at han var de radikales ræv. Jeg tror, han var dus med alle sine vælgere.

Ved et valg havde venstre opstillet en ny kandidat, en meget fin mand, assistent i finansministeriet; han var først med fra det tredje vælgermøde. Både læge Jensen og jeg talte før den nye venstremand. Da han fik ordet, sagde han: "Det forbavser mig, at man fra regeringspartierne side ikke taler finanspolitik; må vælgerne virkelig ikke få noget at vide herom?" Da jeg i anden omgang fik ordet, sagde jeg: "Ja, ti minutter er jo alt for lidt til at tale finanspolitik i, jeg spørger dirigenten, må jeg ikke få et kvarter til?" "Nej, taletiden er ti minutter". Ja vel, hr. N., i morgen aften taler vi to finanspolitik, både den nuværende og den, venstre førte, da de sad ved styret. Det er jo ikke længere siden, end at jeg har det i frisk erindring, og så bliver det vælgerne, der på valgdagen afgør, hvilken finanspolitik, de synes bedst om". "Er du hjemme i finanspolitik?", spurgte læge Jensen, da vi sad i bilen. "Ja, jeg ville være ked af, når du træffer Laust Rasmussen, at du skulle sige, at jeg ikke kendte finanspolitikken". Læge Jensen sagde: "På vælgermøderne siger jeg ærlig, at jeg tager det væsentligste af dit foredrag, som jeg nu kender, da vi er enige om, at du skal bruge hele din taletid til at tale finanslov". Da vi kørte fra vælgermødet aftenen efter, sagde læge Jensen: "Jeg har siddet og glædet mig, for vi gør virkelig en god gerning ved at få den fine mand trukket ned på jorden, sådan han kan være i stue med andre mennesker; og så kan du glæde dig til på valgdagen at få en betydelig fremgang af stemmer". Og spådommen var rigtig. I Gredstedbro sluttede valgkampen, og den fine mand sluttede sin valgtale med at sige: "Den forbandede tale om finanspolitik har fuldkommen ødelagt hele min valgkamp". Den fine mand har jeg ikke set siden, heller ikke, da jeg flere år derefter kom ind i folketinget, og jeg har dog været på flere af finansministeriets kontorer.

Ved valget i 1943 opnåede jeg så mange stemmer, at jeg kom til at stå som første stedfortræder for Ribe, Århus og Skanderborg amter, og ved folketingsmand Anton Simonsens død kom jeg ind som folketingsmand i Skanderborg den 12. maj 1944, på min kones fødselsdag [Anton Simonsen døde 10. maj 1944, og M.M. Dons indtrådte iflg. Rigsdagens Medlemmer gennem 100 Aar i folketinget dagen efter, altså den 11. maj; red.].

Rigsdagen var ikke inde før efter besættelsens ophør, men af sikkerhedsmæssige grunde indkaldte hvert parti sine medlemmer hver fjortende dag, for at give information om det, tyskerne ikke måtte få at vide. Brevhemmeligheden var jo ikke sikker, og de enkelte rigsdagsmedlemmer skulle så, når de kom hjem, viderebringe denne viden til dem, vi vidste, vi kunne stole 100 procent på.

Det var en aftale mellem partierne, at der kun var et parti, der indkaldte sine medlemmer til den enkelte dag; det var også af hensyn til plads i toget; der gik jo kun et enkelt tog.

Sådan husker jeg en hjemrejse fra København. En halv time før togets afgang var alle siddepladser besat i det lange tog. Jeg havde fået plads som nr 6 i et første classes wc; min kone skulle med hjem fra Odense. Jeg stod ved vinduet, fik det trukket lidt

ned, og på tåspidserne kunne jeg lige kikke over vinduets kant. Skæbnen ville, at min kone stod lige for vinduet; jeg råbte: "Kom her ind". Hun fik plads nr. 7.

Den dag, det sidste tog gik i slutningen af april, var jeg i København til informationsmøde. Jeg havde lovet en ven at gå hen og tale med generaldirektør Peter Knutzen. Da jeg kom ind i rigsdagen havde jeg adskillige gange haft samtaler med generaldirektøren, og hver gang, når jeg havde besørget mit ærinde, talte vi om den modbydelige besættelse; og denne dag sagde han: "Ak ja, i dag går det sidste persontog, så hvis De vil hjem, pas da på at komme tids nok til toget".

Den 30. april 1945 kom der følgende telegram fra partisekretæren: "Gruppefællernes nærværelse i København snart mulig påkrævet i betragtning af udviklingen, opgiv adresse og telefon til partikontoret ved ankomsten". Jeg modtog telegrammet ved 7-tiden om aftenen; vel ti minutter efter havde jeg den første opringning: "Er det rigtigt, at rigsdagen er indkaldt?" Jeg sagde: "Ja". Den aften havde jeg mange opringninger om samme spørgsmål. Af bar glæde havde telegramhemmeligheden nok været suspenderet. Senere på aftenen ringede folketingsmand Larsen, Kolding: "Kan du være på Lillebæltsbroen (Jyllandssiden) i morgen formiddag kl. 9½? Jeg har aftalt med en mand, der har en vogn med gengas, at han kører os til Nyborg. Foruden os bliver det den radikale Clausager og venstremanden Jørgen Bjerg". Vi måtte overnatte i Korsør. Næste formiddag kom vi med et godstog til København.

Da jeg kom ud til "Folkeferie" var jeg godt sulten; jeg spurgte om køkkenet havde noget spiseligt. Man sagde: "De kan få brasede kartofler og to bajerske pølser". Jeg sagde: "Det er herligt", og gik ombord i menuen.

Det var et par spændende dage til kapitulationen kom; vi sad ude på rigsdagen fra morgen til aften; vi vidste jo ikke, om vi var købt eller solgt. Skulle krigshandlingerne virkelig føres ind i vort lille land og gøre ødelæggelserne fuldkommen? Ingen vidste det, det var de mest spændende timer, jeg har oplevet. Sidst på eftermiddagen gik jeg ud på "Folkeferie"; køkkenet havde i dagens løb fået lidt mad samlet sammen, sådan at vi også den dag fik sulten stillt.

Jeg havde siddet og skrevet et brev til min kone, og nu skulle jeg på banegården for at søge at træffe en jernbanemand, som jeg kunne få til at tage brevet med til min kone; postvæsenet havde jo indstillet virksomheden. Da jeg kom ned med elevatoren, råbte portieren: "Vent et øjeblik, BBC fra London kommer med en vigtig meddelelse". Og meddelelsen var, at tyskerne havde kapituleret fra om morgenen den 5. maj kl. 8. Da var Danmark frit. Der blev advaret mod at begå overilede handlinger.

Jeg skyndte mig på banegården, som jeg forlod igen vel et kvarter senere. Jeg ville igen på hotellet for at høre mere fra BBC, men da jeg kom over til Vesterbrogade, var hele gaden spærret fra mur til mur, så langt øjet rakte. Fra Trommesalen kom to tyske soldater og var øjensynlig desorienteret over at se denne uhyre menneskemængde, der råbte hurra, da de så soldaterne. En mand fortalte dem, hvad der var sket. Øjeblikkelig tog soldaterne huen af og satte den på spidsen af geværene, rakte dem så højt i vejret og råbte også hurra; og med hue og gevær i opstrakt arm fulgte de med menneskemængden til Rådhuspladsen. Jeg kantede mig mod strømmen, dels med ryggen mod muren, dels med ansigtet, ligesom jeg blev drejet. Jeg kantede mig om et gelænder ved en kælderhals, og kom til at stå på øverste trin. En ældre dame, som var lige på nippet til at styrte ned, greb jeg. "Tak, tak ska De ha"; hun omfavnede mig og sagde: "Nej, hvor er jeg dog glad, nu kan vi igen snart få kaffe". Jeg tænkte: "Hvor er der

meget, man kan være glad for". Den strækning, som normalt tog mig fem minutter at gå, tog den aften over en halv time, en så uhyre menneskemængde, som den aften myldrede ud på Rådhuspladsen, har jeg aldrig, hverken før eller senere, set; og på den strækning, jeg passerede, var al mørklægning fjernet, og vinduerne fyldt med levende lys; og da sporvognene ud på aftenen igen kom til at køre, var mørklægningen her også revet ned.

Et par dage senere blev der rigget et tog sammen, og rigsdagens medlemmer sendt hjem i nogle dage for at ministerierne kunne få udarbejdet arbejdsstof for landets genopbygning. - Da toget kom til Korsør, stod personalet opmarcheret i to geledder, og imellem dem gik rigsdagsmedlemmerne ombord på færgen. Det var personalets velkomst til hverdagen.

Nogle dage senere blev rigsdagen indkaldt. Mødet blev holdt i fællessalen. Den gamle konge blev båret ind i sin rullestol; to engelske officerer var indbudt, major general R.H. Dewing og admiral R.V. Holt. Statsminister Buhl bød velkommen på dansk og engelsk. Derefter talte den gamle konge stærkt bevæget, først på dansk og derefter på engelsk. Da han sluttede, strakte han hånden ud mod de to officerer, trykkede dem i hånden, og med tårerne løbende ned over kinderne takkede den gamle konge for de uhyre og smertelige ofre, som England havde bragt af sine unge mænd, for at Danmark kunne blive frit. Det var nogle gribende øjeblikke, vi overværede.

Det blev nu en travl tid, rigsdagen gik ind i; der var jo så meget, der skulle bringes i lave. - Efter folketingsvalget i 1939 sagde Laust Rasmussen til mig: "Du har ikke skuffet mig med den stemmefremgang, du har haft ved folketingsvalget i 1935 og ved valgmandsvalget i 1936, og ikke mindst nu ved sidste valg; så jeg tør godt spå, at du kommer ind i folketinget, og det er en oplevelse, som det kun er så uendelig få, der opnår; men så vil du også opleve, at du i udstrakt grad bliver brugt som bydreng".

Nogle dage efter, at jeg var blevet folketingsmand, traf jeg på trappen til borgmesterkontoret en af mine gamle venner, en af vore store bygmestre. Jeg spurgte: "Hvordan går det?" "Helt fortvivlet; du ved, jeg har det store murerarbejde udenfor byen; jeg er kommet op i stuehøjde, men nu tør jeg af hensyn til mine folk ikke gå højere; mine stilladsbrædder er rådne. Jeg har indkøbstilladelse, men der er ingen Kalmarbrædder i landet. Jeg har søgt om importtilladelse, men den er blevet nægtet mig". "Jeg rejser til København i morgen, lad mig få indkøbstilladelsen med". "Vil du hjælpe mig?" "Ja, det er da derfor jeg er der". Jeg fik indkøbstilladelsen i lommen, gik i handelsministeriet, blev henvist til trækontoret. Her foreslog de, at murermesteren kunne få planker skåret op; jeg indvendte, at det blev alt for kostbart. De trak på skulderen; det var den eneste udvej, de kendte. Jeg gik ud på rigsdagen, traf en af de gamle rotter, og fortalte ham om mit byærinde. "Åh, du skal gå ud i "Arbejderbo", Colbjørnsensgade 8, der skal du nok få resultat". En af arkitekterne i "Arbejderbo", som jeg fortalte om mit ærinde, sagde: "Har De tid i ti minutter?" "Ja". Efter nogle telefonsamtaler sagde arkitekten: "Der ligger et parti Kalmarbrædder i Horsens og et parti i Brande, og det skulle være nok til det, han har søgt om, og ellers ligger der et lille parti i Bramminge".

Jeg ringede til murermesteren: "Nu har jeg sendt din indkøbstilladelse", og opgav ham adresserne på brædderne, som han med sin lastvogn kunne hente dagen efter. Murermesteren sagde: "Du kan tro, jeg er lykkelig; her har jeg rejst til København tre gange, og det har ikke været gratis, og så tilligemed ikke fået det allermindste ud af det".

Det var 8½ herlige år, jeg var på Christiansborg. Jeg var med i det kor, som Laust Rasmussen sagde var værd at opleve; jeg fik lov til at gå mange byærinder og glæde mange mennesker; og den allerstørste glæde, man selv kan få, er jo at glæde andre. - Jeg oplevede at få mange gode venner, også på den anden side af de politiske grænsepæle; men når jeg kom ind i rigsdagen, er der to nære venner, jeg kan takke for det: Laust Rasmussen og borgmester Ingvard Arent.

Nu ved jeg jo godt, at en og anden vil sige: "Åh, herre gud, har du ikke bestilt andet i 8½ år end at være bydreng?" Hertil må jeg sige, for rigsdagsarbejdets vedkommende er man nødt til at følge med, hvis man ikke vil sakke agterud; men hvor kan rigsdagen være smålig. Ved landstingets afskaffelse var vi nogle få, der ikke havde nået pensionsalderen, der er ti års medlemskab. Jeg havde til pensionskassen indbetalt noget over 3.000 kr. Vi bad om at få det indbetalte beløb tilbagebetalt, men det blev os allernådigst nægtet; man har antagelig ment, at vi få, ikke særlig godt stillede mennesker, bedre kunne undvære pengene end den stakkels pensionskasse.

Selv om der gennem årene er kommet mange børn i vort hjem, har vi aldrig selv haft børn.

Så er der Svend, vor lille feriedreng; ham har vi haft megen fornøjelse af. I 1927 var jeg i længere tid på et sikringsanlæg i Tjæreborg. Mine to værkstedsvogne var jo alle børns store drøm., og det dannede ingen undtagelse i Tjæreborg; men da vognene stod på bagsporet, lige ved hovedsporet, hvor togene jog forbi, var det for at forhindre en ulykke, at jeg jog børnene bort; men Svend kom hver dag og stod på den anden side af hegnet. Svend var søn af et landpostbud og havde 16 søskende. En aften havde vi haft fremmede, og min kone havde serveret natmad, som ikke nær blev spist; næste morgen måtte jeg have en mægtig madpakke med i tasken. Jeg kunne ikke spise al den mad. Svend stod som sædvanlig på den anden side hegnet. Jeg råbte: "Hvad hedder du?" "A hider Svend". "Kan du spise nogle stykker mad?" "Ja, de ka do trov a ka, må a kom øve te dæ?" "Ja", og i trav kom Svend. På hvert stykke mad løftede han forsigtigt pålægget for at se, om der var brød under pålægget. Svend kom pænt hen til mig og sagde: "Tak for mad, de var søreme noved der smagt godt i mi hals, sådan noved hår a alle smagt før".

Svend kom ind i vognen hver dag; en dag sagde han: "A vil da gjan mæ dej å si, hue do buer". "Du kan jo spørge din mor om, hvornår du må komme med". En dag kom Svend løbende og råbte: "O levrda må a kom mæ dej". Svend, der snart var syv år, havde aldrig været uden for Tjæreborg, og derfor blev det hans store oplevelse. Da toget holdt i Kolding, råbte Svend: "Nej, sikken en stor karrusel"; det var gasbeholderen. Da vi nærmede os Fuglsang Skov, var Svend ganske overvældet af alle de træer, han så, ligesom han syntes, at den mængde af vand, der var i Lillebælt, var helt utrolig. Da vi var nået til Prinsessegade 70, havde jeg fået Svend foran mig op ad trappen. Jeg ringede på, min kone lukkede op og sagde: "Hvem er du?" "A er Svend". "God dag". Svend stak den lille hånd frem men glemte at sige god dag; i stedet for sagde han: "Du laver enda noen gue melmader, sådan noen hår a alle fot a mi muer". Straks vi kom ind, skulle vi spise til middag, vi skulle i byen samme aften. På vejen derhen spurgte Svend: "Er der nogen politi her?" "Ja, det er der". "Det er nogen grim mennesker, dem kan a ikke li". "Nåda, jeg synes, de er flinke mennesker". Det havde været en begivenhedsrig og anstrengende dag for Svend, og det varede ikke længe, før han blev søvsnig; Svend kom hen og sove. Noget før vi skulle hjem, blev der kaldt på Svend. Vi spillede kort, bl.a. med en kriminalassistent, og da vi holdt op, sagde politimanden: "Alt der er vundet, kommer I her med, det skal Svend have". Jeg sagde: "Gå om til politimanden",

men det var med bange anelser, at Svend gik derom. Politimanden løftede Svend op på det ene knæ: "Kan du tælle disse penge?", men den håndfuld af 1-, 2- og 5-ører oversteg Svends kræfter. "Har du en tæt lomme?" "Ja". "Så kom dem i lommen, så kan du tælle dem i morgen". "Skal a ha ol di peng, da skal do sørme ha tak, så manne peng hor a alle hojd". "Ja, dem skal du have, men så sig til din mor og far, at politiet ikke er grimme mennesker". Da vi gik hjemad, gik Svend med politimanden i hånden.

Det var festdage, når Svend var i Børkop og besøgte mine svigerforældre. De gamle havde en lille nordbagge og en jumbe på gummihjul. En dag, de skulle ud at køre, sagde Svend: "No skal a hent Musse". Den stod tøjret på sognefogedens mark bag mine svigerforældres have: "Du kan ikke holde den". "Jo, det kan a let"; Svend løb, og da han havde fået tøjrstagen op, løb Musse hjem. Min svigerfar kom og lukkede døren op, og sagde til Svend: "Der kan du se, den løb jo fra dig". "Uha, ja, bedst som vi gik slav den begge bagbin lige ud i e luft, å så gjor den en stor pruh, å så ren den".

Uden at vi anede det, kom Svend og besøgte os juleaften. Jeg spurgte: "Hvordan har du kunnet finde hen til os?" "Jeg spurgte den mand, som gik på perronen med det røde bånd om kasketten, og han sendte en banemand med mig her hen", Svend var meget tyndt påklædt, og da butikkerne åbnede igen, fik min kone en fin marinefrakke med blanke knapper til Svend; det skulle være hans julegave.

Da Svend var otte år, måtte han som andre fattige børn ud at tjene, og så var det slut med ferie; dog glemte Svend os ikke. Når han kunne få en søndag fri, besøgte han os. Til hans konfirmation, som holdtes på gården, hvor han tjente, var min svigermor, som da var blevet ene, min kone og jeg inviteret. Ved middagen havde Svend bestemt, at han ville sidde mellem min kone og mig, og lige sådan var det ved Svends bryllup. Svend havde bestemt, at brudeparret skulle sidde mellem min kone og mig.

I 1959 var vi inviteret til Svends datters konfirmation, og så bad Svend mig sige det samme, som jeg havde sagt til ham, da han blev konfirmeret; men jeg anede ikke, hvad jeg havde sagt den gang; men det blev jeg også fri for at spekulere på, da vi havde guldbryllup den gang, og derfor måtte sende afbud.

I 1950 kom Svend en søndag med tegning, beskrivelse og overslag over et hus og spurgte, om jeg syntes, det var fornuftigt, at han byggede et hus. Da jeg havde gennemgået papirerne, sagde jeg: "Ja, det synes jeg". Svend, der nu er en dygtig maler, havde opsparet penge, så han kunne købe en byggegrund; den havde han i nogle år benyttet som have. Nu havde han fået så mange penge lagt til side, at han kunne søge om statslån. Svend sagde: "Vil du ikke tage papirerne med til Købehavn, for jeg ville jo gerne have lov til at grave grunden ud i påsken". "Ak Svend, der er jo kun små 14 dage, og jeg har endnu ikke set, at et andragende er gået igennem på så kort tid". Svend hang lidt med ørerne. "Ja Svend, nu prøver jeg". Straks jeg kom til København, ringede jeg til departementschefen i boligministeriet: "Jeg har en vigtig samtale, hvornår har De tid?" "Kan De komme med det samme, jeg har et kvarter". Få minutter efter var jeg der og afleverede papirerne. "Det er min feriedreng Svend, som gerne vil grave grund ud i påsken; jeg har fortalt, hvor længe det varer, før et sådant andragende bevilges, og det vil være et frygteligt prestigetab for mig, hvis Svend ikke får lov til at stikke spaden i jorden i påsken; det vil være frygteligt for mig, da Svend tror, jeg kan lave alt". "De må fortælle mig, hvem Svend er". Jeg fortalte alt om den fattige unge mand, som var medlem af en børneflokk på 17, og hvor de i hans opvækst skulle leve af en landpostløn. "Nu er Svend en dygtig maler, ham må vi give lov til at grave grund ud i påsken, og så senere komme tilbage til det øvrige andragende". Inden

vinteren kunne de to unge mennesker flytte ind i et lille hus, som de var lykkelige for, og som Svend selv havde malet.

Fredericia hører jo med blandt de yngste byer i Danmark, kun 312 år gammel. Fredericias bysbarn, magister Hugo Matthiessen har gennemgravet landsarkivet, nationalmuseet og andre steder, hvor der måtte bero noget dokument eller andet om Fredericias tilblivelse. Denne søgen er blevet til to ypperlige bøger for de første ca. to hundrede år.

Stedet, hvor Fredericia ligger, hed oprindeligt Bersodde, senere omdøbt til Frederiksodde. For så endelig den 22. april 1664 omdøbte Kong Frederik III fæstningen til det mere latiniserede navn Fredericia, og som byvåben skænkede kongen byen en kronet, springende løve i gult felt, holdende et sværd i den højre og en palmegren i den venstre klo, og med devisen "Pro pace armatus" (væbnet for freden).

Bersodde var et område med mose og krat, hvor vildsvin og hjorte boltrede sig. Efter datidens forhold var det en kæmpe opgave, Frederik III her havde sat sig og fik gennemført; alt var kortlagt til de mindste enkeltheder.

Et særkende for Fredericia er de brede og lige gader, de høje og skærmende volde, som i sig selv er en seværdighed. Men hvad har voldene og de brede og dybe voldgrave ikke kostet af besvær, målt med datidens alen. Her har datidens hovbønder kørt jord fra Limfjordens kyster til voldene i Fredericia; her har den arbejdende befolkning trællet gennem mange år og båret jord op i kurve på de høje volde. Selv Jyllands adel ydede bidrag til fæstningens opførelse, og alle jyske lensmænd måtte sende penge eller arbejdskraft.

Rigets marsk Anders Bille til Damsbo fik overopsynet. Nu skulle der jo også sørges for, at fæstningen fik indbyggere, og hertil anvendtes iøjnefaldende lokkemidler, f.eks. alle døde varer som ind- eller udførtes, skulle i 50 år være fri for told; alle manufakturvarer, som kunne fremstilles i selve byen, måtte kun indføres med byens billigelse andet sted fra. Staden skulle i 50 år være fri for skatter, afgifter, acciser, told af hvad art nævnes kan. Når en tilflytter indenfor et vist åremål ville opføre et hus, fik han anvist gratis grund. Hermed havde Anders Bille overopsynet.

Byen udstyredes med købstadrettigheder. Med voldenes og voldgravenes opførelse fik foruden rigsmarsken rigsråderne Oluf Parsberg, Gregers Krabbe, Mogens Høeg, Henrik Rantzau og Erik Juul kongelig befaling med tilsynet.

Der skulle være religionsfrihed, og ingen missionering tålt. Den første trosretning, der indvandrede, var katolikkerne. De fik anvist opholdsområde i firkanten, hvor nu katolsk kirke ligger. De tog ikke hensyn til forbudet mod missionering, de havde fået nogle unge piger overtalt til at gå i kloster; men da dette kom kongen for øre, påbød han om trussel under store bøder at skaffe pigerne tilbage, og det skete.

De næste indvandrere var jøder; de fik anvist opholdsplads i den stærkt skrånende Riddergade. Der hvor Arbejdernes Brugsforening nu ligger, lå jødernes synagoge. Kirkegården havde jøderne på hjørnet af Jyllandsgade og ned langs Vester Voldgade, hvor Voss' fabrik nu ligger.

Som dreng overværede jeg en jødebegravelse lige ved Jyllandsgade. Da den umalede trækiste var sænket i graven, tog rabbineren en knold jord og smed ned på kisten og

sagde: "Hils Abraham, Isak og Jakob"; hele følget gjorde det samme og sagde: "Oksa fra mik", "Oksa fra mik".

Fra de handlende lød der mange klager til kongen: Fredericias jøder var på markeder og ved dørene, de ville handle med alt og alle.

Igennem årene kneb det med at få folk til at bosætte sig i byen. Kongen udstedte et dekret om, at manddrabere og misdædere kunne bosætte sig her, og at fallitenspillere, når de først var inden for voldene, ikke kunne forfølges med opkrævninger og andet i ti år.

Lige så urofyldt og omtumlet som katolikkernes og jødernes historie formede sig, lige så stille og tyst var der om Fredericias yngste trossamfund, de franske reformerte. Deres menighedsliv prægedes af strenghed og fred, deres dont gled stilfærdig hen fra døgn til døgn, ingen slagsmål, voldshandlinger eller uærlighed af nogen art vandt indpas i dette helstøbte, pligtro samfund, som følgende sine egne traditioner udfoldede en rastløs flid, der satte dybe spor i byens økonomiske udvikling.

I april 1721 kunne magistraten meddele kongen, at 69 familier havde taget borgerskab og fået anvist jord.

Den 15. november 1720 gav Frederik IV en række privilegier. De reformerte fik ret til at bygge kirke og skole, de måtte have deres eget fattigvæsen; kongen lovede, at han ville være rede til årlig i ti år at betale den reformerte præst 200 rigsdaler. De reformerte skulle være fri for soldatertjeneste og indkvartering, de skulle i 20 år være fri for at betale skat, de skulle have fri byggegrunde, og når de byggede hus, skulle de have billigt tømmer. Endvidere blev der overladt de reformerte 220 havepladser, ca. 20 tønder land. En ung, ugift mand fik ved giftermål anvist jord til dyrkning; endvidere gjaldt de kongelige privilegier for ham i fuld udstrækning.

I 1735 nedlagdes grundstenen til reformert kirke, der blev foretaget indsamling såvel i indlandet som i udlandet. Kong Christian VI gav personlig 500 rigsdaler; i alt indkom der 4.186 rigsdaler, og for den sum kunne kirken bygges.

De reformerte var et meget nøjsomt folkefærd; en del af deres føde var mælk, brød, gryn og kartofler. Inden den tid var kartofflen ikke kendt i Fredericia.

De reformerte var et hårdt arbejdende folk. Fra tidlig morgen til sildig aften var voksen såvel som børn på arbejde på deres jord. De gav deres jord så grundig en behandling, som man slet ikke kendte i Danmark, men så gav den også udbytte. Det var i mange år, hvor de reformertes væsentlige avl bestod af tobak og kartofler.

I min barndom så man ved hver avlsbrugergård et tobakshus. Nu er der kun et tilbage, som er flyttet ud til museet for at bevares til andre og senere slægter. Til århundredskiftet var tobaksavl i de reformertes bedrift, men efterhånden som den oversøiske tobak overtog førstepladsen, døde tobaksavlens herhjemme hen.

Men hvor har det været en lykke for Fredericia, at skæbnen har villet det sådan, at de reformerte, dette dygtige og retskafne folkefærd, kom her til byen.

Og hvordan ser Fredericia så ud i dag: Kort sagt en af Danmarks driftige og skønne byer, beliggende ved det dybe og isfrie Lillebælt, der i 80 år kun har været islagt nogle få gange.

Byen har havneanlæg, der strækker sig over flere kilometer og med kajanlæg, hvor de store atlantgående både kan lægge til kaj. For nogen tid siden kom en tankbåd på 40.000 tons, den skulle losse i København, men dybdeforholdene der gjorde, at den måtte gå ind til Fredericia og losse en del af lasten her, før den kunne gå ind til København.

De store og flotte butikker vidner om, at Fredericia er en ypperlig handelsby. Den store brugsforening har hypermoderne indrettede butikker spredt over byen, hvor medlemmerne kan få så godt som ethvert ønske opfyldt.

Men er Fredericia en driftig handelsby, er den tillige en stor fabriksby, der giver beskæftigelse til mellem 3- og 4.000 mennesker. Så godt som hele denne store fabriksvirksomhed er blevet til i min Fredericiatid, men der er meget mere, der kunne fortælles om Fredericia, men noget af dette vil jeg lade en dame fortælle om.

En dag sad jeg i bybussen bag to damer, og jeg kunne ikke undgå at høre samtalen, der lød omtrent sådan: "Ja, jeg, min mand og vore to store børn bor på campingpladsen ved Hannerup. Tidligere år har vi kørt rundt for at finde en god campingplads, den har vi fundet nu i Fredericia; her er en campingplads, hvor ethvert rimeligt krav er tilfredsstillt. Når vi vågner om morgenen, tager vi badetøj på, går tværs over Strandvejen og får os et forfriskende bad i det herlige Lillebælt; og når vi er færdige med morgenmaden, tager jeg med bybussen ind til byen, og så bruger jeg et par timer af formiddagen til at beundre de skønheder, Fredericia er så rig på, gå tur på voldene, se monumenterne, gå tur langs Østerstand, og så er det ikke alene det udvendige, jeg ønsker at se, men også det indvendige. En dag ringede jeg på på Døvstummeinstituttet; en elskværdig dame lukkede op; jeg præsenterede mig som en af disse videbegærlige campinggæster og beundrer af Fredericia og spurgte, om jeg måtte få lov til at kikke ind, og det fik jeg lov til. Alt fik jeg at se, hvordan hun, der var trådt i mors sted, på den mest rørende måde hjalp de små mennesker, der ikke kunne høre eller tale, til rette med deres små vanskeligheder, og at dette ikke var påtaget, så man straks på den måde, hvorpå de små purke kom til deres plejemødre; de kom, som om det var til deres egen mor. Man skulle synes, det var en håbløs opgave, samfundet her var i gang med, men når disse døvstumme mennesker efter en del års forløb forlod døvstummeinstituttet, havde de fået en uddannelse, som fuldt ud stod på højde med den uddannelse, som andre mennesker, der havde alle deres sanser, havde fået, og så følger instituttet sine elever frem gennem årene med hjælp og vejledning på forskellige områder; det var et meget interessant besøg. En dag gik jeg ud på alderdomshjemmet, der blev taget i brug i 1924; her var op mod 100 mennesker, jeg fik at vide, at bystyret havde gjort meget for deres gamle medborgere, det har opført 412 folke- og invalidepensionistboliger dels indenfor voldene og dels på skønne steder udenfor voldene; selvsagt måtte jeg ind og se sådan en lejlighed, og jeg må sige, det var en ønskelighed. Hvor Jernbanegade udflettes i Prangervej, ligger der et jordstykke, som stadsgartneren har dækket med et mønstret blomstertæppe med indvævet kant, ligefrem et kunstværk, en skønhed, som jeg aldrig har set magen til, og sådan er ethvert lille stykke jord ved vej eller offentlige pladser dekoreret med skønne blomster. Om eftermiddagen går vi tur i Hannerup og Fuglsang Skove, vor aftentur er gerne ad Strandvejen til Sanddal og tilbage. En stille sommeraften, når lysene er tændt, ser man til højre den kilometerlange stribe af lys spejle sig i Lillebælts klare vand, så man får

indtryk af, at Fredericia er illumineret, og ser man til venstre, ligger Hannerup badehotel badet i lys, så man får indtryk af, at det er et feslot, man ser. Kan De så forstå, vi har valgt Fredericia som ferieby”.

I en samtale med skovfogeden har jeg spurgt, om der har været mange camping-gæster: “Åh ja, 20.000, det kalder jeg et godt resultat i en så våd sommer, som 1961 har været”. Vandrerhjemmet Pro Pace oplyser, at det i 1961 har været besøgt af 6.000 gæster.

Når der nu tales om trekantbyen Vejle-Kolding-Fredericia, må Fredericia være et solidt støttehjørne i trekanten. Her har vi det store jernbaneknudepunkt, her har vi det dybe vand, hvor enhver båd kan gå til kaj; men der går jo nok nogle generationer, før trekanten er intakt, og indtil da må Fredericia nyde æren af at være Købestævnets, Møbelmessernes og Kongressernes by.

Når jeg gennem årene kom hjem fra mine små rejser i udlandet, lod jeg altid det, jeg havde set og oplevet, passere revy i tankerne; der er jo mangt og meget, der var vidt forskelligt fra Danmark, men i intet land var de så langt fremme med dyrkning af jorden som den danske bonde. Men med hensyn til industrien kan vi jo slet ikke stå mål; jeg aflagde besøg på Skodaværkerne i Pilsen i Tjsechoslovakiet; denne virksomhed dækker et areal på 1000 tønder land, og heraf er de 100 tønder land under tag, og der beskæftiges normalt 65.000 mennesker.

Over Nordsøen i storm, den uhyre trafik i London, de mægtige bjerge af affald i grubeområderne i England, de mægtige billedgallerier i Dresden, Berlin og Düsseldorf, de stor skønhedsværdier i Paris og Versailles, en heldagstur på den skønne Rhinen, Luxembourgs skønheder og den herlige moselvin, Belgien med de store affaldsbjerge i kulegnen, det skønne og rene Holland med sværmen af vindmøller, husbåde og blomster, Norges mægtige fjelde og de alt dominerende kraftværker i Rjukan og de fiskerige elve, Sverige, midnatssolens land, Lapmarken med de store vidder, sejlture på de store søer og elve, de skønne dale.

Sådanne rejser er en vidunderlig oplevelse for en dansker, og så i toget hjem udarbejdelse af et foredrag for hver rejse. Det er herlige værdier, jeg her har samlet og kan tænke tilbage på.

Men her i mit lille land har vi skønhedsværdier, som kan måle sig med ethvert land, jeg har besøgt.

I Fredericia, hvor jeg har tilbragt det meste af mit liv, har vi en stab af dygtige embedsmænd, og jeg har haft en stab af dygtige medarbejdere. Alle disse mennesker har det glædet mig at arbejde sammen med. Her har jeg mange gode venner, også uden for de politiske grænspele. Fredericia blev ikke alene min barndoms by, Fredericia blev min manddoms by.

Det glemmer jeg aldrig

Det var den 9. april 1940. Kl. 7 morgen stod forstander Larsen på Fredericia Banegård og jeg på 1. perron over Vejlevejstunnellen, da den tyske fortrop passerede igennem Fredericia og fortsatte mod Vejle. Jeg var oversignalfornand ved DSB, mit job var at påse, at det store elektriske sikringsanlæg var i orden, at telegraf-, telefon- og uranlæg

fungerede rigtigt. Under mit område var endvidere de nærmestliggende stationer. Som medhjælp havde jeg 17 mand. Da vi under os så det mægtige opbud af store kampvogne og åbne mandskabsvogne, hvor soldaterne sad med opplantede bajonetter, et flere kilometer langt vogntog, der standsede al anden trafik, udbrød forstanderen: "Dette ser ikke godt ud", hvortil jeg svarede: "Nej, jeg har aldrig set noget så frygteligt". Lidt længere hen på formiddagen kom de første transporttog på banen, forspændt de store tyske godstogsmaskiner. Den danske trafik måtte suspenderes, værnemagten skulle jo først og fremmest igennem.

Så kom der ordre til mørklægning af stationerne og alle signaler, ethvert lys skulle afskærmes sådan, at flyverne ikke kunne se et lys; det var et stort og omstændeligt arbejde, som tog nogle dage. Den 15. april var jeg på rundtur for at kontrollere mørklægningen. Da jeg kom ud til signalet nær Strandvejen, trillede den tyske marine dybvandsbomber ud fra en minelægger, og selv om afstanden fra hvor jeg stod, var ca. 1½ kilometer, kunne jeg tydeligt se tre mand rulle en stor, tjæretøndelignende genstand ud af bagenden af båden, der løb for fuld fart. Nogle øjeblikke efter lød der et mægtigt brag; jeg følte det, som jeg blev løftet i vejret; gittermasten, som jeg stod ved, dinglede frem og tilbage. Denne krigsleg begyndte kl. 14, og det sidste brag hørte jeg kl. 21. Mange ejendomme i byen blev beskadiget. Årsagen til bomberiet var efter sigende, at tyskerne troede, at der var kommet en engelsk ubåd ind i Lillebælt, men ubåden fik tyskerne i hvert fald ikke.

Ret omgående forlangte tyskerne, at vi skulle bygge en stangrække fra kabelhuset i syd til kabelhuset nord for banegården, og herpå bygge en firesnoning, da værnemagten ville bruge DSB's ledninger for at kunne tale fra Rom til Nordkap. Da stangrækken var bygget, kom to tyske ingeniører for at oprette transformatorer og foretage tilslutning til ledningerne i kabelhusene. Jeg skulle foretage oplåsning af kabelhusene og overvære montagen. Jeg spurgte ingeniørerne, om det ikke ville volde gene, når både danskerne og tyskerne skulle tale samtidig på ledningerne, hvortil de svarede: "Nej, De kan ikke høre vor tale, og vi kan ikke høre Dem; vi taler på 18.000 perioder, og den danske telefon benytter ca. 300 perioder"; og det gik udmærket, men der kom en tid, da det ikke gik så godt længere, men det kommer jeg tilbage til senere.

I årene, der kom, gik der vel næppe en dag, hvor tyskerne ikke kom med krav eller ordrer. Jeg nævner et par.

En dag kom en tysk soldat ind i personalets opholdsrum; han traf en af mine folk, og tyskeren sagde: "Jeg skal have varmt vand". Da vi ikke havde varmt vand, stampede tyskeren i gulvet med de jernbeslåede støvler og skældte ud efter alle kunstens regler og sagde: "Jeg vil have varmt vand, jeg skal barberes". Med tegn til tyskeren fik min mand ham med hen til vandhanerne, hvor han viste soldaten, at der ikke var varmt vand. Resolut trak tyskeren en revolver op af lommen, truede med den, og sagde: "Jeg vil have varmt vand nu". Tilfældigt kom en dansk tjenestemand til, han stammede fra Sønderjylland og talte glimrende tysk, og så havde han en stemme og et sprogbrug som en tysk underkorporal. Han brølede: "Revolveren i lommen, og så herud, din forbandede tysker, ellers henter jeg stationsofficeren; det er jeres skyld, at vi hverken har varmt vand eller meget andet". Soldaten kom hurtigt ud med skægstubbene. - En dag var to af vore folk på motordraisine kørt til Taulov for bl.a. at rette en fejl på sikringsanlægget. Det var mørk aften, da de kørte fra Taulov; normalt tager det ti minutter at køre til Fredericia, men den aften tog det en time. Draisinen blev stoppet tre gange af tyske vagtposter. Ausweis'et, som de to mand havde, skulle vises, og nummeret og navnet skulle indføres i vagtens journal; værktøjstasker og -kasser skulle

grundigt undersøges, og under draisinens bundbrædder blev der søgt efter sprængstof og skydevåben. - Jeg har kun villet nævne disse to tilfælde, men der kunne nævnes adskillige andre, som viser, at det ikke just var fornøjeligt at omgås vore "beskyttere".

Nå, årene gik, og da vi nåede 1943, begyndte sabotagen at sætte ind, og tyskerne blev mere og mere pirrelige; og det syntes, som om de ikke stolede alt for godt på det danske personale. En skønne dag fik jeg meddelelse om, at værnemagten ville sende signalmester Barz fra Stuttgart, som skulle sættes ind i sikringsanlægget i Fredericia, og signalarbejder Martinschläger fra Linz i Østrig, som skulle sættes ind i telegraf-, telefon- og uranlægget, og jeg skulle være til deres rådighed. Jeg ringede straks til distriktet og protesterede energisk, og anførte bl.a., at jeg slet ingen tid havde til det, vi var for få folk i forvejen. Distriktet svarede: "Der er ingen vej udenom, der er ordre fra allerhøjeste sted, og der er ordre til, at det skal være Dem". Jeg har senere ved et samvær med generaldirektør P. Knutzen takket for det "ærefulde" hverv, hvortil generaldirektøren svarede: "Tror De, min stilling er morsom".

Nå, de to nye signalmennesker kom, iført militæruniformer, og med militær honnør præsenterede de sig, og så i den kommende tid gik det med at studere den bunke af tegninger, som omfatter sikringsanlægget i Fredericias fem poster; men et er jo at læse tegninger, et andet er at betjene apparaterne, og der blev en nat afholdt generalprøve. Det var en dag i begyndelsen af 1945, at tyskerne havde opført sig så uforskammet, at hele det danske personale forlod banegården, og tyskerne overtog derefter betjeningen med det resultat, at da det danske personale næste dag mødte, var al trafik standset. Flere store vogne var løbet af sporet og stod på tværs af sporene, så alle togvejene var spærret, og det tog tid, før togene igen kunne køre, og selvsagt var tyskerne rasende. Østrigeren Martinschläger havde optrådt på telegrafkontoret og generet personalet på det groveste. Personalet beklagede sig til forstanderen, der bad mig komme hen på telegrafkontoret, hvor jeg blev præsenteret for den generende opførsel. Det eneste, jeg kunne gøre, var en henvendelse til den tyske stationsofficer, der spurgte, om jeg havde noget at beklage mig over, hvortil jeg måtte sige nej. Østrigeren havde altid været elskværdig overfor mig, og efter den tid var hans optræden på telegrafkontoret korrekt.

I foråret 1944 blev jeg medlem af rigsdagen, og jeg var lykkelig, for hver 14. dag blev rigsdagens medlemmer kaldt til København holdvis, for i forskellige lokaler at blive orienteret om, hvordan stillingen var; og når vi kom hjem, skulle vi sammenkalde de mennesker, som vi kendte, og som vi vidste, vi til 100 % kunne stole på, og de skulle så lade det gå videre til dem, de kunne stole på, for der var jo mangt og meget, det ikke gik an at skrive om i den tid. Med den toggang vi havde, opnåede jeg tre fridage fra tyskerne hver 14. dag.

I en af banegårdens kældre havde tyskerne installeret telefoncentral for deres eget telefonnet, som de havde udvidet ret betydeligt. Til at passe centralen var der anbragt en soldat. Som civil var han præst. En dag kom han hen på mit kontor og bad mig om at gå med op på perrontaget, hvor tyskerne ville føre en del telefontråde over; præsten bad mig, om jeg ikke kunne skaffe et jernstativ. Jeg spurgte, om han kunne skaffe jern, hvortil han svarede: "Ak nej, den krig, den krig". Jeg svarede: "Ja, det er djævelskab". Præsten sagde ivrigt: "Ja, det er djævelskab". Ingen kunne høre, hvad der blev sagt heroppe. Præsten sagde: "Da De er socialdemokrat og hører svensk radio, vil De så ikke godt fortælle mig, hvad der sker". Jeg svarede: "Jo, det skal jeg, jeg hører også engelsk radio, men De har jo en pragtfuld radio i kælderen, hvor De kan høre alt". Præsten svarede: "Jeg har som selskab en rettroende nazist, så jeg hører kun radio Berlin". I øvrigt advarede præsten mig mod østrigeren: "Han er stikker, en ren bandit;

siger De noget, han kan bringe til Gestapo, så gør han det; han skal jo gerne stå højt hos Gestapo". Jeg takkede præsten og sagde: "Jeg har fra første færd taget det standpunkt ikke at sige et ord, der kunne interessere Gestapo".

Blandt mine kammerater hørte jeg ofte udtalelsen: "Ham skal vi vist passe på, han hilser på tyskerne". Når man har gået sammen med to tyskere i årevis, er det jo naturligt, at de vil hilse, når vi ses på gaden; men jeg skal indrømme, at jeg ofte cyklede en anden vej, når jeg så en af dem forude. Men så en søndag formiddag, jeg cyklede op ad gaden, kom jeg forbi den tyske signalmester. Jeg opdagede ham for sent, og jeg havde travlt med at hilse på en dansk jernbanemand, som jeg måske slet ikke kendte; men tyskeren havde set mig og råbte: "Herrn Dons!" Jeg hørte det ikke, men så råbte han, så hele gaden kunne høre det; jeg måtte stå af cyklen, tyskeren kom smilende hen imod mig, strakte hånden ud til "god dag", bad undskylde, at han havde standset mig; han ville fortælle mig, at han var borte i otte dage, han rejste hjem for at besøge kone og børn. Jeg sagde held og lykke på rejsen; men hvad tænkte nu de mennesker, som havde set tyskeren og mig. Jeg blev mere forsigtig fremover, når jeg i tankerne dømte andre mennesker.

Sabotagen satte nu rigtig ind; mangan nat ringede min telefon, og når man meddelte mig, at det var gået ud over sikringsanlægget, opgav jeg navn og adresse på de folk, som stationen måtte alarmere; jeg klædte mig på og cyklede ud i nattens mørke; jeg blev standset gang på gang af tyske vagtposter, der råbte "Halt"; jeg skulle vise mit ausweis. En nat havde jeg været ude ved en sprængning, og da arbejdet var kommet i gang med udbedringen af det sprængte, tog jeg ved 5-tiden ind på telegrafkontoret for at prøve, om telegraf- og telefonledningerne var i orden, en prøve, som jeg foretog hver morgen. Det var efter at universitetet var blevet lukket, og studenterne spredt ud over landet på kontorerne. På telegrafkontoret var der kommet to studenter, som var der den morgen; vagtchefen spurgte mig, om sabotagen den nat var alvorlig; jeg måtte svare: "Nej, det generede overhovedet ikke tyskerne. Jeg synes, den sabotage, der udføres her, er fuldkommen planløs". Vagtchefen sagde da: "Hvis det var Dem, der ledede sabotagen, hvor ville De da sprænge?" På den ene ende af telegrafkontoret var sporplanen hængt op; jeg sagde: "Kom her hen", så pegede jeg på nogle krydsninger i begge ender af stationen: "Sprænger sabotørerne der, så behøver de ingen andre steder at sprænge, for det betyder ikke timer, men dage, hvor tyskerne ikke kan få deres transporter gennem Fredericia". De unge studenter var meget interesserede i sporplanen, og derefter blev kun disse krydsninger sprængt; men der gik ikke mange dage, før studenterne var forsvundet; Gestapo havde fået fat i dem.

En eftermiddag ved 6-tiden blev der sprængt ved opholdsbygningen; en skinnestump som en tændstikæske var gået gennem to døre og sad et stykke inde i en mursten i væggen ved mit skrivebord; og havde jeg siddet i min skrivebordsstol i det øjeblik, havde jeg fået sprængstykket gennem maven.

Den 30. april 1945 modtog jeg et telegram kl. 7 aften. Ordlyden var: "Kom hurtigst muligt til København, påkrævet i betragtning af udviklingen". Lidt senere ringede min rigsdagskollega fra Kolding: "Kom ud på Lillebæltsbroen i morgen kl. 9; vi er to, en mand har lovet at køre os til Nyborg, for al toggang er jo indstillet". Vi overnattede i Korsør, og om aftenen var vi i København, og så var for mig fem års fortvivlet tyskertid overstået.